

Jenni Kotajärvi

RAUMAN ERITYISKOULUJEN
AISTIESTEETTÖMYYSKARTOITUS

Sosiaalialan koulutusohjelma
2017

RAUMAN ERITYISKOULUJEN AISTIESTEETTÖMYYSKARTOITUS

Kotajärvi, Jenni
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
9/2017
Ohjaaja: Pamppunen, Seppo
Sivumäärä: 50
Liitteitä: 1

Asiasanat: aistiesteettömyys, aistiympäristö, aistiherkkyys, erityiskoulu, erityisher-
kyys

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa Rauman erityiskoulujen aistiympäristöjä ja aistiesteettömyyttä käyttäen apuna Satakunnan ammattikorkeakoulun, Autismi- ja Aspergerliitto ry:n sekä Suomen erityisherät ry:n kokoamaa tarkistuslistaa. Tarkistuslistan tarkoituksena on olla havainnoinnin apuvälineenä, jotta on mahdollista kartoittaa tiloja aistien kannalta ystävällisemmiksi ja miellyttävämmiksi.

Tutkimuksen teoreettinen osuus kerättiin aihepiiriin liittyvistä ja ajankohtaisista verkkolähteistä sekä painetusta kirjallisuudesta. Teoreettinen tietoperusta sisältää informaatiota muiden muassa aisti- ja erityisherkkyyksistä sekä esteettömyydestä, jotta tutkimuksen viitekehys olisi paremmin ymmärrettävissä. Tutkimukseen tarvittava aineisto kerättiin kartoitus- ja haastattelukäynneillä.

Tutkimuksen tavoitteena oli kartoittaa kolmen erityiskoulun keskeisiä tiloja aistien näkökulmasta, jotta saataisiin käsitys tilojen aistiympäristöistä. Tavoitteena oli myös selvittää, otetaanko aistiympäristöt ja aistiherkät huomioon erityiskouluissa. Aistiesteettömyys on aiheena ajankohtainen, sillä esteettömyyttä suunnitellessa unohdetaan helposti aistien näkökulma. Aistiherkkien tai -vammaisten osallisuuden tunne ja viipyminen tiloissa voi vähentyä, jos näissä ei huomioida aisteja tarpeellisella tavalla. Kartoituksella selvitettiin koulujen aistiympäristöjä, jotta aistiherkillä olisi mahdollisimman miellyttävä ja kaikkien tarpeet huomioiva oppimisympäristö.

Tutkimus tehtiin laadullisen tutkimuksen periaatteita mukaillen ja tutkimusmenetelminä käytettiin havainnointia sekä haastattelua, jotta saataisiin mahdollisimman kattava näkemys aistiesteettömyydestä ja sen huomioimisesta erityiskouluissa. Erityiskoulujen keskeiset tilat kartoitettiin havainnoimalla kahden eri päivän ajan, jonka jälkeen haastateltiin valittuja henkilökunnan jäseniä kartoitustuloksista sekä aistien huomioimisesta yleisesti.

Havainnoinnin ja haastattelun yhteenvedona voitaisiin sanoa, että aistiesteettömyys ja aistien huomioiminen ovat erittäin tärkeä osa erityiskoulujen arkea. Suurimmat aistiärsykkeet, jotka aiheuttivat kuormitusta, olivat yhteneväisiä verratessa havainnointia ja haastattelua keskenään. Tuloksista voidaan päätellä, että erityiskoulujen aistiympäristöt olivat pitkälti miellyttäviä ja esteettömiä.

THE SENSORY ACCESSIBILITY SURVEY FOR SPECIAL NEEDS SCHOOLS IN RAUMA

Kotajärvi, Jenni
Satakunta University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services
September 2017
Supervisor: Pamppunen, Seppo
Number of pages: 50
Appendices: 1

Keywords: sensory accessibility, sensory environment, sensory sensitivity, special school, highly sensitivity

The purpose of this thesis was to survey the sensory environments and sensory accessibility in special needs schools in Rauma using a checklist compiled by Satakunta University of Applied Sciences, Autismi- ja Aspergerliitto ry and Suomen Erityisherät ry. The purpose of the checklist is to be a tool for observation so that it could be possible to survey environments to be more friendly and more comfortable.

The theoretical part was gathered from suitable and current internet sources and printed literature. The theoretical knowledge-base includes information for example about sensory sensitivity, highly sensitivity and accessibility so that the frame of reference of the study would be better to understand. The material for the study was gathered during the survey and the interview.

The first goal was to survey the key places in three special needs schools using the perspective of senses so that we could get an understanding of the sensory environments there. The second goal was to find out if sensory environments and sensory sensitivities have been considered in special needs schools. Sensory accessibility is a current topic because sensory aspects are forgotten easily when it comes to accessibility. People with sensory sensitivities and sensory disabilities can feel neglected or they can't stay in the room if the sensory aspects are not considered enough. The purpose of the survey was to find out the state of the sensory environments in special needs school so that people with sensory sensitivities could have a pleasant learning environment that respects their personal needs.

The study was written by adapting the principles of qualitative research. Observation and interview were used as research methods so that we could get as comprehensive results as possible about the sensory accessibility in special needs schools. The main environments of special needs schools were surveyed by observing for two days. After that, a few selected members of the school staff were interviewed about the survey results and sensory accessibility in general.

As a summary of the observation and interview, it is possible to say that sensory accessibility and considering sensory aspects are a very important part of the everyday life in special needs schools. The biggest sensory stimulus that caused stress were similar in the results of observation and interview. In conclusion, the sensory environments of the special needs school were mainly comfortable and accessible.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	ESTEETTÖMYYS JA SAAVUTETTAVUUS.....	7
2.1	Esteettömyyden ja saavutettavuuden määritelmät.....	7
2.2	Lainsäädäntö ja suositukset.....	8
3	AISTI- JA ERITYISHERKKYYDET	9
3.1	Aistiherkkydet.....	9
3.2	Sensorinen integraatio.....	10
3.2.1	Sensorisen integraation häiriön yleisiä tunnusmerkkejä	11
3.3	Erytyisherkyys	12
4	AUTISMIN KIRJO JA ADHD	13
4.1	Autismin kirjo	13
4.2	ADHD	14
4.2.1	ADD	15
4.3	Aistiherkkydet.....	15
5	TUKEA TARVITSEVA LAPSI ERITYISKOULUSSA.....	17
5.1	Oppivelvollisuus	17
5.2	Oppimisen tuki.....	17
5.3	Inklusio	18
6	AISTIESTEETTÖMYYS JA AISTIYMPÄRISTÖ.....	20
7	TUTKIMUSASETELMA	23
7.1	Aiheen ja kohderyhmän valinta	23
7.2	Tutkimuksen tavoitteet.....	23
8	TUTKIMUSMENETELMÄT	24
8.1	Observointi.....	24
8.2	Haastattelu ja sen litterointi	25
8.3	Haastattelun sisällönanalyysi	27
9	TUTKIMUKSEN TULOKSET	29
9.1	Kuuloaistin kartoitustulokset	29
9.2	Näköaistin kartoitustulokset.....	30
9.3	Tuntoaistin kartoitustulokset.....	32
9.4	Hajuaistin kartoitustulokset	34
9.5	Yhteenveto aistikartoituksesta	35
9.6	Haastattelun tulokset.....	36
9.7	Tarkistuslistan arviointi	40
10	TUTKIMUKSEN ARVIOINTI	42

10.1 Tutkimuksen eettisyys	42
10.2 Tutkimuksen luotettavuus.....	44
11 YHTEENVETO	46
LÄHTEET	48
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aiheena on kartoittaa Rauman erityiskoulujen aistiesteettömyys käytämällä Satakunnan ammattikorkeakoulun, Autismi- ja Aspergerliitto ry:n sekä Suomen erityisherät ry:n laatimaa aistiesteettömyyden kartoitustyökalua. Kartoitustyökalulla voidaan kirjata ja arvioida kartoitettavien tilojen aistiympäristöjä ja niiden miellyttävyyttä aistien näkökulmasta. Olen valinnut Rauman erityiskoulut kohderyhmäkseni sillä, olen ollut siellä harjoittelussa ja olen kiinnostunut tutkimaan kyseiset aistiympäristöt.

Rauman erityiskouluja on kolme kappaletta ja tarkoitukseni on kartoittaa näiden koulujen keskeisimmät tilat, kuten luokkatilat, eteisaulat, wc-tilat sekä ruokala. Yksi kouluista on niin sanotuissa normaaleissa koulutiloissa ja kaksi muuta koulua on väliaikaisissa parakki-rakennuksissa.

Aistiesteettömyyden aihe on ajankohtainen, sillä usein esteettömyys-asiat ajatellaan fyysisen esteettömyyden ja liikuntarajoitteiden poistamisen kautta. Myös erilaiset kosteusvauriot ja muut rakennuksista johtuvat ongelmat johtavat siihen, että luokkia ja jopa kouluja siirretään väliaikaisiin ratkaisuihin, kuten parakkeihin. Nämä väliaikaisratkaisut tuovat haasteita varsinkin erityiskouluihin, joissa tutut paikat, rutiinit ja aisteihin liittyvät asiat ovat todella tärkeitä.

2 ESTEETTÖMYYS JA SAAVUTETTAVUUS

2.1 Esteettömyyden ja saavutettavuuden määritelmät

Esteettömyydellä tarkoitetaan hyvin laajaa kokonaisuutta, joka mahdollistaa muun muassa kotona-asumisen sekä sujuvamman arjen. Esteettömyys merkitsee palvelujen saatavuutta, tiedon ymmärrettävyyttä, välineistön käytettävyyttä sekä mahdollisuutta vaikuttaa itseä koskeviin asioihin. Se myös ylläpitää yhdenvertaisuutta. (Esteettömyystietokeskus 2017) Esteettömyyden huomioiminen kertoo paljon vallitsevista asenteista, erilaisuudesta ja sen huomioimisen tärkeydestä. Esteetön ympäristö on kaikille sen käyttäjille esteetön – miellyttävä, helppokäyttöinen, selkeä sekä turvallinen. Se ottaa huomioon helpon liikkumisen lisäksi erilaiset kommunikatiiviset seikat. (Invalidiliiton www-sivut 2017) Esteetön, turvallinen ja saavutettava ympäristö sekä hyvät ja selkeät opasteet ovat helpotus jokaiselle liikkujalle ja toimijalle. (Karinharju & Tupala 2014, 8)

Saavutettavuus-termi on vakiintunut sen jälkeen, kun Euroopan Unionin saavutettavuusdirektiivi tuli voimaan 22.12.2016. Direktiivin tavoitteena on edistää ja tasapuoistaa kaikkien mahdollisuutta osallistua digitaaliseen yhteiskuntaan sekä luoda yhdenvertaiset mahdollisuudet saavuttaa julkisen hallinnon eri verkkopalvelut. (Valtiovainministeriön www-sivut 2017) Saavutettavuus-termi liittyy yleisesti verkkopalvelujen ja digitaalisten julkaisujen saavutettavuuteen, kun taas esteettömyys-termi liitetään erityisesti ympäristön ja rakennetun struktuurin elementteihin, kuten esimerkiksi opasteisiin ja kyltteihin (Näkövammaisten keskusliitto 2017). Käytännössä saavutettavassa palvelussa kaikki esteettömyyden eri osa-alueet tukevat toisiaan. Samalla ne muodostavat hyvän ja toimivan kokonaisuuden keskenään, jotka ovat myös riippuvaisia toisistaan. (Karinharju & Tupala 2014, 8) Saavutettavuus voidaan nähdä jokaista yksilöä koskevana asiana, joka tarjoaa kaikille mahdollisuuden osallistua ja kokea. Saavutettavuus edistää ihmisoikeuksia ja yhdenvertaisuutta. (Karinharju & Vuorsola 2014, 11)

Esteettömyys koetaan ja ymmärretään usein fyysisten rajoitteiden poistamisella ympäristöstä, jolloin esimerkiksi liikuntavammaisen voi kulkea ja viipyä tiloissa itsenäisesti. On kuitenkin huomionarvoista, että erilaisia toimimis- ja liikuntarajoitteita on muitakin, kuten esimerkiksi aistiherkkyys, aistivammat, hahmotushäiriöt tai muistiongelmat. Näiden lisäksi myös ihmisten väliset pituuserot voivat aiheuttaa haasteita. Tilojen ja ympäristöjen suunnittelussa mennään metsään silloin, jos suunnittelija ei ota huomioon erilaisia toimintarajoitteita – varsinkaan jos rajoitteet eivät kosketa tilojen suunnittelijan elämää juurikaan. Tilaratkaisut jäävät tällöin helposti yksipuolisiksi, jos ihmisten moninaisuutta ja yksilöllisyyttä ei oteta tarpeeksi huomioon tilasuunnittelussa. Esteettömyys-ajattelu on usein myös kapeakatseista, sillä esteettömyyden ajatellaan olevan kallista toteuttaa tai olevan rumannäköistä tai puolestaan kertovan esteettömän tilan olevan jotenkin epäkunnossa. (Jokiniemi 2007, 47, 148)

2.2 Lainsäädäntö ja suositukset

Esteettömään liikkumiseen ja rakentamiseen vaikuttavat useat säädökset. Perustuslain 6§ kertoo yhdenvertaisuudesta ja onkin perustana muille syrjimättömyyden säädöksille. Perustuslain lisäksi esteettömyyttä ohjaavat suoraan tai välillisesti yhdenvertaisuuslaki, maankäyttö- ja rakennuslaki, maankäyttö- ja rakennusasetus, työturvallisuuslaki, pelastuslaki ja asetus pelastustoimesta, terveydensuojelulaki sekä tieliikennelaki. Muita ohjaavia asetuksia ovat Suomen rakentamismääräyskokoelma RakMK sekä YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista. (Esteettömyystiedon keskus ESKE 2017)

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista tuli kansainvälisesti voimaan vuonna 2008. Esteettömyys ja saavutettavuus ovat ihmisoikeus, jotka mahdollistavat osallistumisen ja osallisuuden kokemukset. (Suomen YK-liitto 2016, 1, 6) Suomi ratifioi tämän sopimuksen vuonna 2016 (Koski 2015).

3 AISTI- JA ERITYISHERKKYYDET

3.1 Aistiherkkydet

Aistimme antavat meille tietoa, jotta kykenisimme toimimaan tarkoituksenmukaisella tavalla. Saamme koko ajan aistimuksia kehon sisä- ja ulkopuolelta tulevista aistiärsykeistä. Aistimme kertovat meille kaiken olevan hyvin tai pielessä. Voimme myös pyrkiä saamaan lisää aistiärsykeitä ympäristöstämme esimerkiksi oppiaksemme uutta. Jotta toimintamme olisi johdonmukaista ja tarkoituksellista, täytyy aistiemme tehdä yhteistyötä. Aistien tehdessä yhteistyötä aivot saavat analysoitua ja jäsentynyttä aistitietoa, jolloin me toimimme tarkoituksenmukaisella tavalla. (Kranowitz 2003, 53-54)

Kaukoasteiksi lasketaan viisi tuttua aistia: näkö-, kuulo-, haju-, maku- sekä tuntoaisti. Näitä aisteja kutsutaan kaukoasteiksi, sillä ne reagoivat kehon ulkopuolisiin ärsykkeisiin. Näistä aisteista olemme tietoisia ja kykenemme hallitsemaan näitä aisteja joissain määrin. Voimme esimerkiksi sulkea silmämme, jos näemme jotakin epämiellyttävää. Tai voimme peittää korvamme, jos kuulemme epämiellyttävän tai liian voimakkaan äänen. On olemassa myös lähiaisteja eli niin sanottuja piiloaisteja, joista emme ole niinkään tietoisia. Emme kykene hallitsemaan niitä ja niiden toimintaa emmekä suoraan tarkkailemaan niitä - ne elävät omaa elämäänsä. Lähiaisteja ovat vestibulaarinen aisti eli liike- ja tasapainoaisti, taktiilinen aisti eli tuntoaisti sekä proprioseptiivinen aisti eli asentotunto. Nämä aistit pitävät automaattisesti yllä kehon sisäisiä toimintoja, kuten nivelten ja lihasten toiminta ja tasapainoa. Lähiaistit ovat tärkeitä, sillä ne muodostavat perustan lapsen terveelle kehitykselle. (Kranowitz 2003, 54-56)

Aistien epätasapaino voi ilmetä esimerkiksi yli- tai aliherkkyytenä mauille, hajuille, visuaalisille ärsykeille, äänille, kosketukselle tai kehon liikkeille. Tällaiset aistipoikkeamat aiheuttavat usein lapsille käyttäytymistä, joka näyttää ulospäin oudolta. Syynä voi olla aistin yliherkkyys (hypersensitiivisyys), aliherkkyys (hyposensitiivisyys) tai niin sanottu valkoinen kohina (white noise). (Szegda & Hokkanen 2009, 8, 32) Aistiherkkyys voidaan kokea lahjana, mutta myös kirouksena, sillä aistiherkkää voivat häiritä ja kiusata sellaiset aistimukset, jotka eivät häiritse muita tai muut eivät huomaa

niitä. Sen vuoksi aistiherkkä lapsi saattaa kapinoida sellaisista asioista, joista muut eivät löydä kapinoinnin aihetta. Tämä voi johtaa siihen, että lapsi saa haastavan lapsen leiman. (Viljamaa 2009, 32)

Aistien ollessa hypersensitiivisiä, lapsi kokee aistimuksia tulevan liikaa ja ne ovat epämiellyttävän vahvoja. Aistien ollessa hyposensitiivisiä, lapsi kokee saavansa liian vähän aistimuksia ja aistiärsykeitä ympäristöstään. Tämä voi aiheuttaa sen, että lapsi alkaa aiheuttaa itselleen tarvitsemaansa stimulaatiota. Valkoinen kohina eli white noise tarkoittaa itse aistijärjestelmän tuottamaa häiriötä ja oman kehon tuottamia aistimuksia (Szegda & Hokkanen 2009, 32). Yliherkkä lapsi voi kokea ystävällisen ja hellän kosketuksen voimakkaana tai esimerkiksi suihkussa käyminen tuntuu kivuliaalta. Aliherkkä lapsi saattaa nipistellä itseään tai voimakkaan makuiset ruuat ovat mieluisia. White noise ilmiössä lapsen iho saattaa tuottaa kutinan tuntemuksia, vaikka kutinaan ei ole ulkoisia syitä. (Hannukainen 2016)

3.2 Sensorinen integraatio

Sensorisella integraatiolla tarkoitetaan neurologista prosessia, jonka tarkoituksena on jäsentää ympäristöllisiä ja kehollisia aistitietoja tarkoituksenmukaisemmiksi (Kerola, Kujanpää & Timonen 2009, 97). Aistimukset ovat eräänlaista energiaa, jotka stimuloivat ja aktivoivat hermosolujamme, jolloin hermostomme toimii. Esimerkiksi äänen värähtelyt, hajut, kosketukset, liikkeet ja muun muassa painovoima ovat erilaisia energian muotoja, jotka tuottavat meille aistimuksia. Aistit lähettävät aivoille jatkuvasti erilaista tietoa, joten aivojen on jäseneltävä kaikki sinne tulviva aistitieto, jotta meidän olisi mahdollista käyttäytyä, oppia ja liikkua mielekkäällä tavalla. Sensorinen integraatio muuntaa nämä tulvivat aistimukset havainnoiksi. (Ayres 2008, 28-31) Normaalisti kyseessä on siis automaattinen toiminto, jonka tehtävänä on mahdollistaa muun muassa kognitiivisten ja hahmotuksellisten taitojen kehitys, helpottaa lapsen ja vanhemman vuorovaikutussuhteen muodostumista sekä edistää sosiaalista kehitystä ja minä-kuvan syntymistä. (Hannukainen 2016) Jos sensorinen integraatio ei toimi, eli aivot eivät jäsennä tai käsittele aistimuksia, puhutaan sensorisen integraation häiriöstä, eli SI-häiriöstä.

SI-häiriö on toimintahäiriö keskushermostossa. Aivot ovat keskushermoston keskus, jolloin SI-häiriön vuoksi ne eivät kykene integroimaan eli jäsentämään, yhdistämään sekä analysoimaan aistitietoa. Oppiminen saattaa olla vaikeaa, kun lapsi ei pysty käyttämään saamaansa aistitietoa mielekkäästi ja johdonmukaisesti. (Kranowitz 2003, 27)

SI-häiriötä voidaan kuvailla esimerkiksi ”liikenneruuhkana” aivoissa, jossa aistimukset niin sanotusti juuttuvat liikenneruuhkaan ja/tai jotkin aistimukset eivät pääse liikenteestä koskaan perille (Ayres 2008, 87-88). Häiriöstä voidaan puhua, kun haasteet estävät lasta suoriutumasta jokapäiväisistä askareista. Erityisesti uusien taitojen oppiminen voi tuntua työläältä ja lapsi voi kokea olevansa huonompi kuin muut, mikä voi heikentää heidän itsetuntoaan. (Sity ry 2017)

3.2.1 Sensorisen integraation häiriön yleisiä tunnusmerkkejä

SI-häiriön tunnusmerkit ja ilmenemismuodot ovat jokaisella lapsella yksilöllisiä. Yliaktiivisuus ja heikentynyt keskittymiskyky, käytösongelmat, puheen ja kielen kehityksen viiveet, lihasjänteys ja koordinaatiohaasteet, oppimisvaikeudet koulussa sekä murosian tuomat haasteet voidaan luokitella yleisiksi tunnusmerkeiksi koskien sensorisen integraation häiriötä. Näistä tunnusmerkeistä yliaktiivisuus on oireena erittäin näkyvä, jolloin vanhempien huoli usein herääkin. (Ayres 2008, 94-97)

Jos lapsella on lieviä sensorisen integraation haasteita, voi käydä niin, että haasteet ilmenevät lapsen aloittaessa koulunkäynnin. Lukeminen, kirjoittaminen ja laskeminen vaativat tehokasta sensorista integraatiota ja vaikka oppiminen itsessään ei olisi ongelma, SI-häiriö voi vaikuttaa suoraan oppimiseen ja oppimisprosesseihin. Tämä voi aiheuttaa haastavaa käytöstä koulussa, joka voi vaikuttaa negatiivisesti koulutyöhön ja oppimistuloksiin. (Ayres 2008, 96-97) Kun sensorinen integraatio esimerkiksi tekee jonkin tehtävän suorittamisen vaikeaksi, saattaa lapsi vältellä tehtävän tekemistä ja sanoa ettei osaa. Tällöin lapsi ei saa uusia aistimuksia, joiden kautta hän oppisi uusia asioita. (Szegda & Hokkanen 2009, 10)

3.3 Erityisherkkyyys

Käsitteen erityisherkkyyys eli hypersensitiivisyys on kehittänyt psykologian tutkija ja psykoterapeutti Elaine Aron, joka on tutkinut aihetta 1990-luvulta lähtien saatuaan itse kuulla olevansa erityisherkkä (Aron 2015, 31). Erityisherkkyyys on osa temperamenttia ja sitä tavataan noin 15-20 prosentilla lapsista. Erityisherkkiä tyttöjä ja poikia on suurin piirtein yhtä paljon, joten sukupuolella ei ole merkitystä erityisherkkyyteen. (Aron 2015, 22-23)

Aron on tehnyt tutkimusta erityisherkkyydestä parinkymmenen vuoden ajan. Erityisherkkyyden piirrettä on tutkittu kuitenkin jo viidenkymmenen vuoden ajan, lähinnä lapsilla ja vauvoilla. Aikaisemmin erityisherkkyyys on tunnettu käsitteillä matala ärsykekyky, sisäänpäin suuntautuneisuus, arkuus, estyneisyys sekä ujous. Aronin tavoitteena on ollut tuoda uutta erityisherkkyyden käsitettä näkyväksi, sillä uusi nimi luonnehtii hänen mukaansa temperamenttipiirrettä paremmin ja auttaa ymmärtämään erityisherkkiä ja erityisherkkyyttä paremmin. (Aron 2015, 23)

Erityisherkillä on synnynnäinen kyky aistia erittäin yksityiskohtaisia asioita ympäristöstään. Erityisherkkyyteen liittyy myös kyky miettiä erilaisia tilanteita tarkkaan etukäteen. Näiden piirteiden vuoksi erityisherkit ovat yleensä luovia, harkitsevia, tunnollisia, älykkäitä sekä empaattisia johtuen siitä, että heidän aivonsa prosessoivat informaatiota keskivertoa huolellisemmin. Erityisherkillä on usein myös tavallista reagoivampi keho ja hermosto, jolloin voidaan ajatella, että heidän kehonsa on suunniteltu reagoimaan ja havaitsemaan herkemmin erilaiset ärsykkeet. (Aron 2015, 32-33)

Herkkä eli sensitiivinen ihminen tekee erittäin hienovaraisia havaintoja ympäristöstään ja punnitsee ja prosessoi niitä syvällisesti ja osan myös osin tiedostamattomasti. Erityisherkillä voi olla kyky havaita tarkasti yksityiskohtia, jotka liittyvät sosiaalisiin tilanteisiin ja vuorovaikutukseen. Hän voi huoneeseen astumalla havaita, millainen tunnelma ihmisillä on ja onko ihmisillä keskenään jännitteitä. Hän lukee myös hyvin ilmeitä ja eleitä ja muuta sanatonta viestintää. (Satri 2014, 17-18, 24)

Koska erityisherkkä on tavallista tietoisempi sisäisesti ja ulkoisesti sekä hänellä on kyky prosessoida havaintojaan syvällisemmin, on hän vaarassa uupua tavallista nopeammin sekä psyykkisesti että fyysisesti. Ylivirittyminen on syvällisestä prosessoimisesta johtuva luonnollinen mutta ei-niin-miellyttävä seuraus kuten myös stressi ja väsymys. Erityisherkkät lapset voivat kuormittua sellaisista asioista, joita muut lapset eivät havaitse. Esimerkiksi koulussa, jossa on melua ja muuttuvia tilanteita, lapsi voi kuormittua ja ylivirittyä ääri rajoille. Jotkut lapset purnaavat, jotkut saavat aggressiivisen kohtauksen, jotkut haluavat olla omassa rauhassa ja jotkut saattavat niin sanotusti hyppiä seinille ylivirittyneessä tilassa. Erityisherkkä lapsi ylivirittyy aikuista nopeammin, sillä he kohtaavat elämässään paljon uusia asioita ja tilanteita. (Aron 2015, 12-13, 36-37)

Erityisherkkät lapset ovat kukin omia persooniaan. Sen lisäksi kasvatus ja koulukokemukset muovaavat jokaisen erityisherkkän omaksi ainutkertaiseksi itsekseen. On kuitenkin monia tapoja luonnehtia erityisherkkää lasta. Hän voi olla yksinäinen leikkijä tai leikkiä seurassa, hän voi olla pitkäjänteinen tai hänen keskittymisensä herpaantuu helposti, hän voi myös olla liian kiltti tai liian vaativa. Herkkyys on heille luonteenpiirteistään huolimatta yhteinen tekijä. (Aron 2015, 22-23)

4 AUTISMIN KIRJO JA ADHD

4.1 Autismin kirjo

Autismin kirjolla tarkoitetaan neurobiologista kehityshäiriötä, joka vaikuttaa ihmisen vuorovaikutuskykyihin ja sosiaaliseen viestimiseen muiden kanssa sekä siihen, miten ihminen aistii tämän maailman. Autismin kirjon häiriöt ilmenevät jokaisella kirjon henkilöllä yksilöllisesti. Autismin kirjoon voidaan kuitenkin löytää yhdistäviä piirteitä. Autismin kirjon diagnoosit ovat osa laaja-alaisia kehityshäiriöitä ICD-tautiluokitusjärjestelmässä. Tällä hetkellä autismin kirjon diagnooseihin kuuluvat autismi, Aspergerin oireyhtymä, Rettin oireyhtymä, disintegratiivinen kehityshäiriö sekä epätyypillinen autismi. (Autismi- ja Aspergerliitto 2017)

Vuonna 2018 on tulossa voimaan uusi autismin diagnosointiin liittyvä muutos. Tulevan muutoksen myötä diagnoosit autismi, Aspergerin oireyhtymä, Rettin oireyhtymä, disintegratiivinen kehityshäiriö sekä epätyypillinen autismi poistuvat ja tilalle tulee yksi kattokäsite autismitieteen häiriö. Muutoksiin on päädytty Amerikan psykiatrisen yhdistyksen (APA) johdosta, sillä usein rajat eri autismidiagnoosien välillä ovat jääneet epäselviksi ja joissain tapauksissa henkilöt ovat saaneet samoilla oireilla eri diagnooseja. Sen lisäksi laaja tutkimustyö ei osoittanut, että autismilla ja Aspergerin oireyhtymällä olisi olennaisesti eroa toisistaan. (Autismi- ja Aspergerliitto 2017)

Autismin kirjoon kuuluu toisistaan poikkeavia oireyhtymiä, joissa muun muassa toiminnallinen ja älyllinen kapasiteetti vaihtelevat paljon. Kirjon yhdistävinä oireina voidaan pitää kommunikoinnin ja sosiaalisen vuorovaikutuksen haasteet, aistimusten erillaisuus sekä erilaiset käyttäytymisen muodot. Kasvatuksellisella kuntoutuksella voidaan tukea ja harjaannuttaa lapsen sosiaalista vuorovaikutusta ja kommunikointia sekä vähentää kaavamaisista, rajoittunutta ja toistuvaa käyttäytymistä ja näin edistää lapsen ja niin ikään hänen perheensä elämänlaatua. (Kerola ym. 2009, 23)

Theory of Mindin eli Mielen teorian mukaan autismin kirjon henkilöille tyypillistä on se, että heille ei ole kehittynyt kykyä ymmärtää toista ihmistä ja hänen ajatuksiaan. Hän ei tällöin pysty esimerkiksi eläytymään toisen ihmisen tunteisiin ja hänen on vaikea muuttaa omaa käyttäytymistään saamiensa sosiaalisten vihjeiden avulla. Autismi kirjon henkilö saattaa tulkita viestejä, ilmeitä ja eleitä väärin tai hän ei välttämättä ymmärrä huumoria tai sarkasmia. Kyseessä on kognitiivinen pulma, jota kuitenkin voidaan lievittää oppimalla ja opettamalla. (Kerola ym. 2009, 39-42)

4.2 ADHD

Attention deficit hyperactivity disorder eli ADHD tarkoittaa tarkkaavuuden ja aktiivisuuden häiriötä, jonka keskeisimpinä oireina voidaan pitää impulsiivisuutta, yliaktiivisuutta ja keskittymisvaikeuksia. Diagnoosin saavat sellaiset lapset, joilla näitä oireita esiintyy haitaksi asti. Impulsiivisuus tulee ilmi vaikeutena odottaa omaa vuoroaan esimerkiksi tunnilla tai ruokajonossa. Yliaktiivisuus näkyy usein vaikeutena pysyä pai-

koillaan ja kyvyttömyytenä hillitä aktiivisuuttaan rauhallisissa tilanteissa. Keskittymisvaikeudet näkyvät yleensä koulutehtävien tekemisen lyhytjänteisyytenä tai siinä, että lapsi helposti häiriintyy ulkopuolisista aistiärsykkeistä. (Moilanen 2012, 35-36)

4.2.1 ADD

ADHD:n alatyypinä voidaan pitää ADD:tä, joka on tarkkaavuus- ja keskittymishäiriö ilman ylivilkkautta. ADD on jonkin verran yleisempi tytöillä kuin pojilla. Koulussa käyttäytyminen ilman ylivilkkautta ja häiriökäyttäytymistä lasketaan hyväksi käyttäytymiseksi, jolloin ADD diagnosoidaan viiveellä. Yleisesti diagnoosin saaneilla on toiminnan hitautta, joka johtuu monesta eri tekijästä. Toiminnan aloittaminen, ylläpitäminen ja ohjaaminen ovat haastavaa ADD-henkilölle. Ydinoireita ovat muun muassa heikko keskittymiskyky, asioiden unohtelu, suunnittelemattomuus ja tekemättömyys. Nämä oireet saattavat ulkopuolisille näyttäytyä ylimielisenä tai laiskuutena. (Leppämäki 2012, 45-47)

On tärkeä muistaa, että ADD-diagnosoitu henkilö ei ole laiska. Hän pystyy myös keskittymään ja jopa uppoutumaan hänelle mieluisaan asiaan. Ihminen vaipuu tavallaan flow-tilaan. Hänen on kuitenkin vaikea uppoutua asioihin, jotka tuntuvat tylsiltä tai työläiltä. ADD voi vaikuttaa alisuoriutumiseen koulussa, eristäytymiseen kaveriporukasta tai harrastukset voivat jäädä kesken. Liiallinen negatiivinen palaute voi painaa mielialaa entistä alemmas. Sen vuoksi olisi tärkeää kannustaa ja muistaa myös positiivinen palaute, jotta motivaatio jatkaa koulutyötä tai harrastuksia nousisi. (Leppämäki 2012, 48)

4.3 Aistiherkkydet

Autismin kirjoon liittyy paljon liikakäyttäytymistä, joka voi ulkopuolisille näyttäytyä outona ja kaavamaisena käyttäytymisenä. Liikakäyttäytymistä voi olla esimerkiksi it-sensä pureminen tai jatkuva hyppiminen. Tätä liikakäyttäytymistä voidaan kutsua myös itsestimulaatioksi. Aistitiedon jäsentymisen puutteet, kommunikoinnin haasteet, leikkikäyttäytymisen puuttuminen ja muut haasteet aiheuttavat sen, että ihminen tur-

vautuu toimintatapoihin, jotka hän osaa ja jotka tuottavat hänelle tarvittavia aistimuk-
sia. Itsestimulaatiolla autismin kirjon henkilö voi luoda itselleen turvallisempaa oloa
kenties hankalaan tilanteeseen tai levätäksään hetken. (Kerola ym. 2009, 92)

Szegda ja Hokkanen (2009) kertovat puolestaan teoksessaan Carl Delacaton (1995)
kuvaamasta termistä sensorismi. Sensorismi eli itsestimulaatio tarkoittaa lapsen yri-
tystä hoitaa poikkeavaa aistijärjestelmäänsä. Usein sensorismit kuitenkin tekevät elä-
misen ja oppimisen vieläkin haasteellisemmaksi. (Szegda & Hokkanen 2009, 31)
Poikkeava reagointi aistimuksiin on autismin kirjolle erittäin tyypillistä. Usein poik-
keava reagointi aistimukseen on syynä liikkautumiseen. Autismi kirjon henki-
löillä aistit voivat olla yli- tai aliherkkiä tai tuottaa valkoista kohinaa. Aistipulmat
vaativat yleensä ympäristön muokkaamista. Itsestimulaatiota voidaan vähentää kasva-
tuksellisen kuntoutuksen avulla, jolloin ihmistä voidaan ohjata käyttäytymään uudella
mielekkäämmällä tavalla. (Kerola ym. 2009, 97)

ADHD-diagnoosin saaneista lapsista noin 30-50 prosentilla esiintyy aistitiedon käsit-
telyyn liittyviä haasteita. Aistitiedon käsittelyn häiriö voi olla esimerkiksi aistitiedon
erottelun häiriötä, jolloin lapsen on vaikea hahmottaa omaa ympäristöään yhtä tarkasti
kuin hänen ikätoverinsa. Lapsella voi olla myös aistitiedon säätelyyn liittyviä häiriötä,
jolloin lapsi voi kokea aistimukset liian voimakkaina tai liian heikkoina. On myös
mahdollista, että ADHD-diagnoosin saanut lapsi on aistimushakuinen, eli hän hakee
voimakkaita aistimuksia lähes jatkuvasti. Esimerkiksi koulussa tunnilla on tarve olla
liikkeessä. Aistitiedon käsittelyyn liittyvät haasteet voivat heijastua lapsen motoriik-
kaan ja liikkumiseen, mikä voi näkyä liikunnassa esimerkiksi luistelun vaikeutena.
(Moilanen 2012, 140-141)

5 TUKEA TARVITSEVA LAPSI ERITYISKOULUSSA

5.1 Oppivelvollisuus

Suomessa vakituisesti asuvat lapset ovat oppivelvollisia. Oppivelvollisuus alkaa sinä vuonna, jolloin lapsi täyttää seitsemän vuotta. Oppivelvollisuus päättyy, kun peruskouluun liittyvä oppimäärä on suoritettu tai kun oppivelvollisuuden alkamisesta on kulunut 10 vuotta. Jos lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi oppivelvollisuutta ei ole mahdollista saavuttaa yhdeksän vuoden aikana, alkaa oppivelvollisuus silloin aikaisemmin ja kestää 11 vuotta. (Perusopetuslaki 628/1998, 7 luku 25§)

5.2 Oppimisen tuki

Oppilaalla on oikeus saada tarvittavaa koulunkäynnin ja oppimiseen liittyvää tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Oppimisen ja koulunkäynnin tuki on kolmiportainen ja siihen kuuluvat yleinen tuki, tehostettu tuki sekä erityinen tuki. Yleinen tuki kuuluu kaikille ja se voi olla esimerkiksi ajoittaista tukiopetusta tai avustajan tarjoamaa yksilöllistä ohjausta joissain tilanteissa. Tehostettu tuki on yleistä tukea intensiivisempää ja pitkäjänteisempää, jossa tuki muodostetaan oppilaan yksilöllisyyden mukaan. Jos tehostettu tuki ei riitä, on mahdollisuus siirtyä pedagogisen selvityksen perusteella erityisen tuen piiriin. (Parikka, Halonen-Malliarakis & Puustjärvi 2017, 94-95)

Yleinen tuki sisältää opetusta, missä on huomioitu oppilaiden yksilölliset taidot, oppimistavat sekä -rytmit. Yleensä yleisen tuen tukimuotoina voidaan järjestää esimerkiksi oppilaan ohjausta, tukiopetusta tai eriyttämistä. Jos yleinen tuki ei ole oppilaalle riittävää tai yleinen tuki on pitkäaikaista, voidaan oppilas siirtää tehostetun tuen piiriin. Tehostetun tuen piirteitä ovat sen säännöllisyys, pienryhmäopetuksen ja samanaikaisopetuksen yhdistäminen sekä useiden tukimuotojen yhdistäminen. (Opetusalan ammattijärjestö 2017)

”Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta tämän lain mukaan annettavasta tuesta. Erityisopetus järjestetään oppilaan etu ja opetuksen järjestämisedellytyk-

set huomioon ottaen muun opetuksen yhteydessä tai osittain tai kokonaan erityisluokalla tai muussa soveltuvassa paikassa.” (Laki perusopetuslain muuttamisesta 642/2010, 4 luku 17§)

Erityisen tuen piirissä oppilaalle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma eli HOJKS. HOJKS on oppimissuunnitelmaa laajempi asiakirja, johon kirjataan tuen tarve ja konkreettiset tukimuodot lukuvuosittain. Lähtökohtana on, että jokainen lapsi saa tarvitsemansa tuen omassa koulussaan. (Parikka ym. 2017, 95, 98) Tärkeää on huomioida tuen saaminen oikeaan aikaan, varhaisen tuen tärkeys sekä ennaltaehkäisevä työote (Parikka ym. 2017, 8)

Oppimisen tukeen vaikuttaa myös opettajien valmius käyttää erilaisia pedagogisia tukitoimia, jotka ovat hyödyksi ei vain erityistä tukea tarvitseville vaan myös koko ryhmälle. Ne voivat toimia myös ennaltaehkäisevänä toimenä, jotta haastavat asiat eivät kasautuisi ja aiheuttaisi haastavaa käyttäytymistä. Ne parantavat kaikkien kouluviihtyvyyttä ja lisäävät oppimisen iloa. (Parikka ym. 2017, 108)

5.3 Inklusio

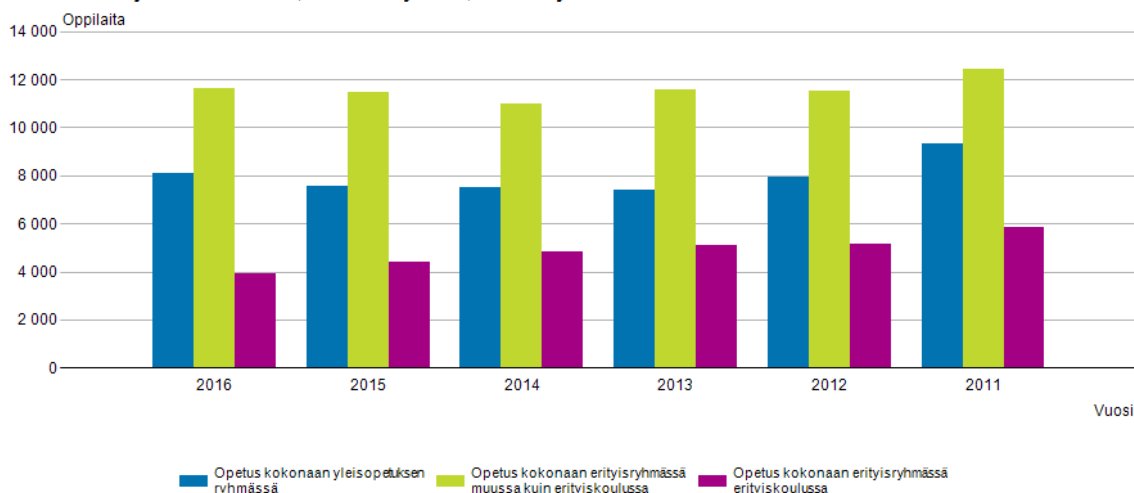
Suomessa on edetty pikkuhiljaa kohti kaikille yhteistä koulua, mikä voidaan jakaa kolmeen osaan. Yleinen oppivelvollisuus koskee koko väestöä. Kouluintegraation avulla on vähennetty erityisluokkaopetuksen määrää. Seuraava vaihe aikajanalla on inklusio, jonka tavoitteena on mahdollistaa kaikille yhtenäinen koulu sulauttamalla yleis- ja erityisopetus samaksi kokonaisuudeksi. Inklusion tavoitteena on se, että kaikki käyvät yhdessä koulua, opetus on järjestetty jokaisen yksilöllisyys huomioon ottaen sekä se, että jokainen voi kokea olevansa arvostettu yhteisön jäsen. Inklusiota voidaankin kuvata jatkuvana olotilana kohti kaikkien koulua. (Naukkarinen, Ladonlahti & Saloviita 2010) Inklusio-ajattelu on lähtöisin vuodelta 1994 Salamancan julistuksesta, joka sisältyy myös muun muassa YK:n ja Unescon vammaispoliittisiin ohjelmiin (Saloviita 2011, 2).

Inklusiivinen eli osallistava koulu on avoin kaikille, riippumatta lapsen vammasta tai sairaudesta. Tämä tarkoittaa sitä, että jokaisella on mahdollisuus päästä oman lähialueensa kouluun ja saavat siellä oppimiseensa tarvittavan tuen. Tällöin palvelut tulevat lapsen luokse eikä toisinpäin, mikä mahdollistaa mahdollisimman tavallisen arjen. Kuitenkaan täydelliseen inklusioon ei ole päästy Suomessa. On paljon lapsia ja nuoria, joille opetusta ja tukea on parempi tarjota esimerkiksi erityiskouluissa. (LukiMat 2017)

On kuitenkin huomionarvoista, että inklusiivinen työote tarkoittaa sitä, että opettajilla ja henkilökunnalla tulee olla myös erityispedagogiikan osaamista. Osaaminen riippuu henkilökunnasta, koulusta ja paikkakunnan resursseista. Olisi myös tärkeää, että henkilökunta tietää inklusiivisen koulun periaatteet ja merkityksen. Erja Sandberg toteaa hienosti artikkelinsa lopussa, ettei inklusiota kannata toteuttaa vain inklusion vuoksi. Ajattelun tulisi olla lapsi- ja yksilölähtöistä, jolloin tulee tarkkaan pohtia, so- piiko inklusioajattelu tälle lapselle vai ei. (Sandberg 2016)

Taulukko 1. Erityistä tukea saaneet peruskoulun oppilaat opetuksen toteutuspaikan mukaan alueittain 2011-2016. (Tilastokeskus 2017)

Erityistä tukea saaneet peruskoulun oppilaat opetuksen toteutuspaikan mukaan alueittain 2011-2016 muuttujina Alue 2016, Luokkaryhmä, Tiedot ja Vuosi

Lähde: Tilastokeskus

On tärkeää pohtia sekä yksittäisiä oppilaita että opetuksen laatua, kun mietitään inklusiota käytännössä. Onko oppilaan edun mukaista jatkaa inklusiivisen ajattelun

mukaan samassa koulussa ja samassa luokassa vai onko siirto erityisluokalle tai erityiskouluun parempi ratkaisu, jolloin soditaan inklusiota vastaan? Tilastokeskuksen taulukon (kts. Taulukko 1) mukaan 2011-2016 suurin osa erityisen tuen piirissä olevista oppilaista, eli noin 11 000, opiskelee erityisryhmässä mutta ei erityiskoulussa. Inklusio-ajattelun mukaisesti yleisopetuksen piirissä opiskelee noin 7 500 erityisen tuen tarpeen oppilasta vuosittain. Noin 5 000 oppilasta vuosittain opiskelee kokopäiväisesti erityiskoulussa. Varmasti erityisryhmissä opiskeleminen on perusteltua, mutta voi pohtia, voisiko osa oppilaista kuitenkin hyötyä paremmin inklusiivisesta opiskelusta eli yleisopetuksen piirissä.

6 AISTIESTEETTÖMYYS JA AISTIYMPÄRISTÖ

Esteettömyydellä tarkoitetaan usein fyysistä esteettömyyttä, jolloin tiloilla varmistetaan fyysinen saavutettavuus kaikille. Tästä paletista unohtuu usein aistien näkökulma. Aistiesteettömyys takaa sen, että jokaisella on mahdollisuus jäädä, osallistua ja kokea asioita ilman, että tilassa on aistien näkökulmasta jotakin häiritsevää, vaarallista tai ahdistavaa. Aistiesteettömyys-termi tarkentaa ja syventää esteettömyyden ajatusta vielä pidemmälle. Aistien näkökulmasta olisikin erityisen tärkeää ottaa huomioon tilojen arkkitehtuuri, turvallisuus, akustiikka, värimaailma, materiaalit sekä koko. Jokainen tila on kokijalleen aistien tulvaa, jolloin aistiherkille tai -vammaisille tilojen aistiympäristö on todella tärkeä. Tilojen muokkaaminen aistien näkökulmasta miellyttävämmiksi ja turvallisiksi tuo kaikille mielekkään toimintaympäristön samalla tuoden näkyväksi ja ymmärrettävämmäksi esteettömyyden monimuotoisuuden sekä käsitteen aistiesteettömyys. (Ryhl 2010, 109-110)

Miellyttävä ja toimiva aistiympäristö on suunniteltu ja toteutettu kaikki aistit huomioiden tasapuolisesti. Valitettavasti kuitenkin suurin osa arkkitehtuurista suunnitellaan ja rakennetaan vain korostaen näköaistia, jolloin muut aistit jäävät vähemmälle huomiolle. Kun näköaistia ja visuaalisuutta korostetaan ja muiden aistien tärkeyttä vähäkseen ja jätetään huomiotta, vaikuttaa se negatiivisesti aistiympäristön miellyttävyyteen ja aistiesteettömyyteen. (Jokiniemi 2007, 15, 148)

Aistiympäristöjen muokkaaminen ja aistien huomioiminen esimerkiksi sisustuksen ja tilojen hyödyntämisen kautta voi vaikuttaa positiivisesti aistiherkän tai -vammaisen kykyyn osallistua esimerkiksi opetustilanteessa. Selkeästi on olemassa tarve tuoda aistien näkökulmaa näkyväksi koskien esteettömyyttä ja laajentaa esteettömyyden käsitettä, jotta kaikilla olisi mahdollisuus osallistua ja kokea. (Ryhl 2010, 119)

Lapsen käyttäytymiseen, erityisesti haastavaan, on usein jokin perimmäinen syy. Yhteisössä on tärkeä pohtia, onko ympäristössä tai omassa käyttäytymisessä tekijöitä, jotka aiheuttavat haastavaa käyttäytymistä. Ympäristössä voi olla voimakkaita yksittäisiä ääniä, jotka voivat tuntua epämiellyttäviltä. Myös ihmisten hajut, jotka voivat johtua hajuvesistä, pesuaineista tai huonosta hygieniasta, voivat aiheuttaa epämiellyttäviä aistimuksia ja keskittymisvaikeuksia. (Szegda & Hokkanen 2009, 12) Suurimassa osassa kouluja on todella kuormittava määrä erilaisia aistiärsyksiä. Luokkakoot ovat liian suuria, koulupäivät pitkiä, lapsista lähtevät äännet ovat korvia huumaavia sekä esimerkiksi tilojen akustiikkaan ei ole välttämättä kiinnitetty huomiota. Usein myös luokassa olevista lapsista suurella osalla ei ole aistiherkkyyksiä, jolloin aistiherkille koulupäivät voivat olla kuormittavia. (Aron 2015, 256-257)

On tärkeää, että jokaiselle oppilaalle pyritään luomaan sellainen oppimisympäristö, joka parhaiten palvelee jokaisen oppimista. Ympäristön aistiärsykkeiden määrä vaikuttaa esimerkiksi keskittymiseen ja vireyteen, sillä sopivat aistiärsykkeet pitävät yllä oppimiselle optimaalista vireystilaa. Kuitenkin erilaiset aistiärsykkeet vaikuttavat jollaiseen eri tavalla. Vääränlaiset ja liialliset aistiärsykkeet voivat haitata oppimista ja viedä huomiota oleellisesta. Ne voivat myös nostaa oppilaan stressitasoja, kun vääränlaisia aistiärsyksiä on paljon. On myös mahdollista, että liian vähäiset aistiärsykkeet haittaavat oppimista, sillä vireystila voi laskea. Erityisesti kouluympäristössä on tärkeää kiinnittää huomiota visuaalisiin ärsykkeisiin sekä äänimaailmaan tilan tarkoituksenmukaisuus ja suunnitelmallisuus mukaan lukien. Esimerkiksi jollekin oppilaalle voidaan laittaa sermi näköärsykkeiden minimoimiseksi, kun taas joku oppilas saa enemmän aikaa ryhmämuotoisessa luokkajärjestyksessä. Tulevaisuuden luokkatila onkin tilava ja muunneltava ottaen huomioon jokaisen oppijan tarpeet. Myös erilaisiin

materiaalivalintoihin kiinnitetään huomiota. Tuolien sijaan voidaan käyttää esimerkiksi säkkituoleja tai jumppapalloja, jolloin oppilaiden vireystila pysyy paremmin yllä. (Parikka ym. 2017, 112-113)

Aistitoiminnan säätelyn vaikeudet voivat vaikuttaa oppimistuloksiin ja koulunkäyntiin todella laajasti. Aistiyliherkkä lapsi voi kokea kellon tikityksen todella häiritseväenä tai koulukirjan värikäs kansi voi tuottaa epämiellyttäviä aistimuksia. Aistialherkkä voi olla oppimistilanteessa omissa maailmoissaan, jos aistiärsykyksiä on vähemmän. Koulunkäynti ja oppiminen voivat vaikeutua, jos aistitoiminnan säätelyn vaikeudet aiheuttavat epämiellyttävien asioiden välttelyä tai uppoutumista omiin maailmoihin. Näitä tilanteita voidaan korjata muokkaamalla aistiympäristöä miellyttävämmäksi esimerkiksi huomioimalla kirkkaiden värien käyttöä tai hankkimalla kuulosuojaimia. (Parikka ym. 2017, 181-182) Aistiympäristöä voidaan muokata myös sijoittamalla koristeet luokan takaosaan, käyttämällä pehmeitä materiaaleja, välttämällä kirkkaita valoja, käyttämällä väliseiniä tai sermejä, peittämällä ikkunat sälekaihtimilla tai verhoilla, parantamalla tilojen akustiikkaa, käyttämällä pieniä arjen apuvälineitä, kuten esimerkiksi pahveja rajaamaan opiskeltavaa asiaa sekä vaihtamalla sirisevät tai vilkkuvat valot (Szegda & Hokkanen 2009, 13).

Lapsi, jolla on haasteita suorittaa jotain tehtävää esimerkiksi epämiellyttävän aistiympäristön vuoksi, saattaa välttää tehtävän tekemistä. Tällöin lapsi ei harjaannu tekemään tehtäviä eikä hän saa oppimiseen tarvittavia aistimuksia. Sen vuoksi on hyvä kannustaa lasta sekä antaa paljon positiivista palautetta pienistä yrityksistä ja onnistumisista. (Szegda & Hokkanen 2009, 10)

Aistiympäristöltään miellyttävä tila pitää siis vireystilaa sopivasti yllä oppimistilanteessa. Multisensorisella opetuksella tarkoitetaan monien aistikanavien käyttöä, mikä tukee kaikenlaisten oppijoiden koulunkäyntiä. Oppilaiden vahvuuksien huomioiminen on tärkeää ja erityisen tärkeää on antaa myönteistä palautetta ja kannustaa eteenpäin. Myönteinen palaute ja onnistumisen kokemukset vievät oppimista eteenpäin ja kannustavat ja motivoivat oppilasta oppimaan lisää. (Kranowitz 2003, 213, 216)

7 TUTKIMUSASETELMA

7.1 Aiheen ja kohderyhmän valinta

Aiheen valinta oli sikäli mielenkiintoinen, että aiheeni ikään kuin valitsi minut. Erityiskasvatuksen opintojaksojen aikana minua alkoi kiinnostaa aiheena esteettömyys ja erityisesti siitä vieraampi aspekti aistiesteettömyys. Tutkin asiaa tarkemmin ja huomasin, ettei aistiesteettömyydestä ole puhuttu niin paljon kuin esimerkiksi fyysisestä esteettömyydestä. Aihepiiristä ei myöskään ole tehty kuin muutama opinnäytetyö, joten koin, että haluan tehdä aihettani näkyväksi myös omalla panoksellani.

Otin yhteyttä Rauman erityiskoulujen rehtoriin, jolle kerroin opinnäytetyön aiheestani ja se otettiin innokkaasti vastaan. Kohderyhmäksi valitsin Rauman erityiskoulut (Malmin koulu, Naulan koulu & Pikku-Pyyn koulu), joista Malmin ja Pikku-Pyyn koulut ovat niin sanottuja parakkirakennuksia ja Naulan koulu perinteinen koulurakennus. Nämä koulut siirtyvät vuonna 2019 Rauman Pohjoiskehälle, jonne rakennetaan paria uutta koulurakennusta. Erityiskoulut halusin kartoittaa sen vuoksi, että mielekkäällä aistiympäristöllä ja sen myötä onnistumisen kokemuksilla voi olla suotuisia vaikutuksia oppimistuloksiin sekä motivaation ja itsetunnon kasvamiseen.

7.2 Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimukseni tavoitteena on kartoittaa Rauman erityiskoulujen aistiesteettömyys ja aistiympäristöt käyttäen apuna kymmensivuista tarkistuslistaa, joka ottaa huomioon erityisesti aistinäkökulman. Lisäksi, pidän pienimuotoisen teemahaastattelutuokion kartoituksen tuloksista ja aistiesteettömyydestä valituille henkilökunnan jäsenille. Näiden havaintojen ja tiedonkeruumenetelmien avulla tavoitteenani on selvittää, onko aistiesteettömyys tärkeä asia erityiskouluissa ja kiinnitetäänkö siihen huomiota. Lopuksi raportoin tulokset opinnäytetyöraportin muotoon.

Tavoitteenani on myös tuoda aistiesteettömyyden käsitettä näkyvämmäksi opinnäytetyöni avulla. Lisäksi tavoitteenani on oppia arvioimaan ympäristöjen aistiystävällisyyttä tarkemmin, jotta voin hyödyntää saamaani kokemusta ja informaatiota tulevaisuudessa.

8 TUTKIMUSMENETELMÄT

8.1 Observointi

Observointi eli havainnointi on kvalitatiivisen tutkimuksen metodi, jonka tarkoituksena on kerätä havaintoja tutkimusta varten. Se on asioiden ja ilmiöiden näkemisen lisäksi tietoista tarkkailua. Observointia voidaan tehdä ihmisten luonnollisessa ympäristössä, jolloin tehtyjen havaintojen etu on juurikin sen konteksti eli asiayhteys. Havainnot tehdään siellä, missä ihmiset ovat. Observointi on hyvä tutkimusmetodi esimerkiksi tulkitessa ympäristöä, jossa on lapsia, sillä tilanteet ovat nopeasti muuttuvia ja hankalasti ennakoitavia. (Vilkkä 2006, 37-38)

Tehdessäni aistiesteettömyyskartoitusta olen osallistuvan havainnoijan roolissa ja roolini on enemmän havainnoija osallistujana kuin osallistuja havainnoijana (Metsämuuronen 2008, 43). Osallistuva havainnointi tarkoittaa sitä, että tutkija osallistuu tutkimuskohteensa toimintaan ennalta sovittuna ajankohtana. Sen lisäksi havainnointi eli osallistun tutkimuskohteeni tavalliseen päivään, mutta havainnointini kohdistuu johonkin tiettyyn rajattuun kohteeseen ja aiheeseen. (Vilkkä 2006, 44)

On tärkeää tuoda aistiesteettömyyden käsitettä näkyvämmäksi, jotta tiloja voidaan muokata aistiystävällisemmiksi. On myös tärkeää huomata, mitkä asiat tuottavat aistiärsytystä eri tiloissa. Aistiympäristöjen ja aistiesteettömyyden kartoitukseen käytän valmista tarkistuslistaa, jonka avulla voidaan eritellä, millaiset asiat tuottavat tiloissa aistiärsytystä ja mitkä asiat puolestaan ovat aistien näkökulmasta mielekkäitä. Samalla voidaan arvioida, miten tiloista voidaan kehittää entistä aistiystävällisempiä. Tarkistuslistan kehittämisessä on ollut mukana Satakunnan ammattikorkeakoulu, Autismi- ja Aspergerliitto ry sekä Suomen erityisherivät ry ja tutkimustyötä tehdään edelleen.

(Esteettömyystiedon keskus 2014) Kartoitustyökalun avulla voidaan kirjata tilojen aistiystävällisyys ja -esteettömyys hyvin monipuolisesti aisti aistilta. Yksityiskohtaisten epäkohtien lisäksi tulee myös arvioida, mikä tilassa on miellyttävää kartoittaman aistin näkökulmasta.

Kartoitan työkalun avulla kolmen erityiskoulun tilat aistit huomioiden. Raportoin tulokset yhteisesti kaikkien tilojen osalta, aisti aistilta. Näin voidaan saada kokonaisvaltainen näkökulma siihen, mitkä tekijät vaikuttivat eniten ja mitkä asiat aiheuttavat aistiärsytystä yleisesti. Lisäksi, kirjaan aistikartoituksen tuloksista yhteenvedon koskien miellyttävyyttä ja mahdollista aistimusten yhteisvaikutusta.

8.2 Haastattelu ja sen litterointi

Haastattelun käyttö tutkimusmetodinä on yksi yleisimpiä sen joustavuuden ja monipuolisuuden vuoksi. Haastattelussa ollaan vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa, jolloin on mahdollista suunnata tiedonhankintaa haastattelutilanteessa tilanteen mukaan. Usein haastattelu valitaan tutkimusmetodiksi, jos kysymyksessä on vähän kartoitettu aihe, halutaan sijoittaa haastateltavan kertomat asiat laajempaan kontekstiin tai halutaan selventää tai syventää jo hankittua tietoa esimerkiksi lisäkysymyksillä tai tarkennuksilla. Haastattelua voidaan käyttää myös kartoittamiseen, jolloin voidaan saada tietoa, joka voi osoittaa ilmiöiden välisiä yhteyksiä. Lisäksi haastattelussa voidaan tarkistaa tutkimuksen validius eli luotettavuus muun muassa observoinnin kautta. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 34-36)

Hyödyntämällä eri tutkimusmetodeja ja yhdistämällä niitä voidaan tuoda esiin laajempia näkökulmia sekä lisätä tutkimuksen luotettavuutta. Hirsjärven ja Hurmeen (2008) teoksessa tuodaan ilmi tutkija Brannenin esiintuoma toteamus, että tutkimus, joissa ei yhdistetä esimerkiksi havainnoinnin ja haastattelun tuloksia, voidaan nähdä kapeina ja heikkoinakin tutkimuksina. Brannenin mukaan tutkijoiden tulisi olla joustavia ja valita sellaistaisten metodien ryhmä, joka sopii heidän tutkimuskysymystensä ratkaisemiseen. Useamman kuin yhden menetelmän käyttäminen varmistaa sen, että tutkija löytää niin sanotun oikean vastauksen tutkimukseensa ilman perusteettoman varmuuden riskiä käyttämällä vain yhtä metodia. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 39)

Haastattelun valinta tutkimusmetodiksi on perusteltua, sillä saadakseni kattavan aineiston aistiesteettömyyteen ja sen huomiointiin, tulee minun saada tietää työpaikalla olevien henkilöiden arvokkaat mielipiteet sekä huomiot aiheeseen liittyen. Haastateltavien esiintuomat asiat liitän aistiesteettömyyden ja omien havaintojeni kontekstiin, jotta saisin mahdollisimman laajan näkemyksen aiheesta. Haastattelun avulla voin nivoa yhteen oman observointini tulokset, jotta voin selvittää, onko niillä yhteisiä piirteitä tutkimuskysymykseeni nähden. Haluan myös varmistaa tutkimukseni luotettavuutta käyttämällä sekä havainnointia että haastattelua tutkimusmetodeinani.

Teemahaastatteluksi kutsutaan haastattelun muotoa, joka on puolistrukturoitu ja haastattelu kohdennetaan etukäteen tiettyihin teemoihin. Puolistrukturoitu haastattelu puolestaan tarkoittaa haastattelua, jossa kysymykset ovat samoja, mutta haastattelija voi halutessaan vaihtaa kysymysten järjestystä. Puolistrukturoidussa haastattelussa haastateltavat voivat myös kertoa vastauksensa omin sanoin. Tällaiselle haastattelun muodolle on ominaista se, että osa haastattelun näkökohdista on lyöty lukkoon, muttei kaikkia. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47)

Teemahaastattelussa oleellisinta on se, että haastattelu etenee tiettyjen aiheeseen liittyvien teemojen mukaan eikä yksityiskohtaisten kysymysten mukaan. Tämä tuo haastateltavien äänen paremmin kuuluville ja ottaa huomioon sen, että jokaisen kokemukset ja tulkinnat tulevat esiin vuorovaikutustilanteessa. Teemahaastattelulle tyypillistä on se, että kaikkia haastateltavien kokemuksia, tunteita, uskomuksia sekä ajatuksia voidaan tutkia tällä menetelmällä. Teemahaastattelussa korostuukin haastateltavien määritelmät ja elämysmaailma tutkittavaan aiheeseen. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48)

Haastattelutilanne omassa tutkimuksessani on se, että haastattelutilanteessa on ryhmä koulujen henkilökuntaa. Rehtorin lisäksi haastattelen neljää muuta henkilökunnan jäsentä, jotka voivat kertoa mielipiteitään ja vastauksiaan vapaamuotoisesti. Teemoja on kolme, mutta itselleni ja muille tarkennuksen vuoksi kirjaan ylös kymmenen apukysymystä, joista voimme keskustella. Lomakkeella on teemojen ja kysymysten lisäksi lyhyt yhteenveto henkilökunnalle observointini tuloksista (liite 1). Tarkoituksena on pitää haastattelu keskustelumutoisena, jotta tilanne olisi mahdollisimman luonteva ja

rento kaikille osallistujille. Hyvä ja luonteva ilmapiiri voi vapauttaa ja rohkaista osallistujat kertomaan vapaammin omista kokemuksistaan ja näkemyksistään aistiesteettömyyden aiheeseen. Kysymyslomakkeen olen lähettänyt jo aiemmin henkilökunnalle, jotta he voivat valmistautua tuokioon paremmin varsinkin, kun keskustelu nauhoitetaan.

Nauhoitettu aineisto voidaan purkaa litteroimalla. Litterointi tarkoittaa sanasanaista puhtaaksikirjoittamista, jolloin koko haastatteluaineisto kirjoitetaan tekstimuotoon. Litteroiminen on yleinen tallennetun aineiston purkumenetelmä ja sen avulla voidaan tehdä päätelmiä ja poistaa haastattelun aikana ilmenneet mahdolliset epäolennaiset asiat. Se on usein myös vaativa ja aikaa vievä vaihe tutkimuksen tekemisessä. Litterointia tehdessä voidaan aineistoon merkitä huokaukset, tauot, äänenpainot tai jopa naurahdukset, mutta se ei aina ole välttämätöntä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 138-140) Mitä tarkemmin ja yksityiskohtaisemmin litteroi aineistonsa, sitä enemmän jää analysoitavaksi arvokasta ja monipuolista tietoa (Vilka 2006, 83). Litteroinnilla on tärkeä merkitys purkaessani nauhoitettua aineistoa. Ryhmässä voi olla hälinää eikä kaikkea saa kirjoitettua haastattelun aikana muistiin, joten litteroidessani aineistoa saan kaiken varmasti kirjattua. Litteroin aineiston sanatarkasti, mutten keskity yksityiskohtaisiin taukoihin tai äänenpainoihin, sillä ne eivät ole tutkimuksessani tarpeellisia tietoja. Litteroin aineistoni myös itse, sillä temahaastatteluaineistoa purkaessa löydän teema-alueet nopeammin itse ja se helpottaa minua analyysivaiheessa.

8.3 Haastattelun sisällönanalyysi

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston kerääminen ja analysointi tapahtuvat osittain yhtä aikaa eikä niiden välillä ole välttämättä selkeää eroa. Aineiston analysoinnissa yhdistyvät analyysi ja synteesi. Analyysi tarkoittaa sitä, että kerätty aineisto niin sanotusti hajotetaan käsitteellisiksi osiksi. Synteesi tarkoittaa sitä, että nämä analyysin hajotetut osat kootaan uudelleen johtopäätöksiksi. Tätä toimintaa voidaan kutsua myös abstrahoinniksi ja sen avulla johtopäätökset siirtyvät yksittäisistä ilmiöistä ja tapauksista yleisemmälle käsitteelliselle ja teoreettiselle tasolle. (Metsämuuronen 2008, 48)

On muistettava, ettei kerätty aineisto ole suoraan vastaus tutkimuskysymykseen. Se, mikä on tutkimuksen kannalta merkittävää, on tutkimusaineistossa ”äänettömänä” ja sen tutkija löytää vasta analysoinnin jälkeen. Tutkimusaineisto on karsittava erillisiksi havainnoiksi, jotta aineistoa olisi helpompi hallita ja analysoida. Erilliset havainnot ryhmitellään ja sen jälkeen vielä yhdistellään havaintoja erilaisiksi havaintojen ryhmiksi. Havaintoja voidaan yhdistellä etsimällä ja löytämällä yhteisiä piirteitä tai nimitäjiä, joiden avulla tutkija voi löytää säännön, joka pätee koko tutkimusaineistoon. Havaintojen pelkistäminen on sisällönanalyysiä ja tutkijan on osattava löytää olennaisia merkitysyhteyksiä havainnoistaan. Tavoitteena on löytää tai muotoilla sääntö, yleinen teoria tai yleinen rakenne, joka pätee tutkimusaineistossa. Ulkopuolelle jäävä aineisto määrittyy lopulta siitä, mihin tutkija tutkimuksessaan keskittyy eli mikä on hänen tutkimuskysymyksensä kannalta olennaista. (Vilka 2006, 81-83)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa teorian, aineiston ja muiden tutkimusten avulla tulkinta osoitetaan mahdolliseksi. Tulkintaa ei voida tehdä ilman muuta materiaalia, sillä teoria avaa erilaisia merkitysyhteyksiä. Muu materiaali toimii niin sanottuna kolmantena näkökulmana merkityksiin. Tulkintaan liittyy tutkijan kyky ymmärtää ja perustella tutkimuksen punainen lanka aineistonsa avulla. On tutkijan tehtävänä yhdistää teoria, aineisto ja mahdolliset muut tutkimukset yhdeksi kokonaisuudeksi. (Vilka 2006, 86-87)

Aineiston tulokset voidaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa esittää esimerkiksi sanallisessa muodossa, jolloin tulokset ovat selkeää kuvausta tutkittavasta aiheesta. Tuloksissa voidaan myös käyttää hyödyksi haastattelusta otteita ja/tai ne voidaan kirjoittaa niin sanotusti tarinalliseen muotoon havainnollistavasti. Tärkeintä on, että tulokset ovat helposti ymmärrettävissä myös lukijalle. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 169)

9 TUTKIMUKSEN TULOKSET

9.1 Kuuloaistin kartoitustulokset

Kartoitustyökalun avulla voidaan kartoittaa tilassa ilmenevät kuuloaistiärsykkeet, jotka voivat olla ihmisten tuottamia, tilan tuottamia tai muita säännöllisiä tai epäsäännöllisiä ääniä. Tarkistuslistaa mukailleen miellyttävässä tilassa kuuloaistin kannalta ei ole yhtäkkisiä kovia ääniä eikä puolestaan häiritseviä muusta erottuvia ääniä. Tilassa esiintyvien äänien tulisi olla rauhallisia ja matalaäänisiä.

Kartoituksessani selviää, että suurin osa kuuloaistin ärsykkeistä on ryhmän ja henkilöiden aiheuttamaa ääniärsytystä. Yleisimpiä ääniärsykeitä ovat ylimääräinen puhe, kävely sekä satulatuolien ja tilojen kalusteiden muodostamat äänet. Erityisesti kuiskaaminen ja satulatuolin vetäminen lattiaa pitkin tuottavat ylimääräistä, häiritsevää ääniärsytystä. Merkittäviä ääniärsykeitä tuottavat myös ovien käyttö, Atk-laitteista kantautuva ”sirinä” sekä satunnainen käytävämelu. Tilojen aiheuttamia ääniä ovat muun muassa ilmastoinnin kohina, seinäkellon tikitys sekä vessoista kantautuvat putkiston äänet. Varsinkin oppitunnilla, jos on hiljaista, kuuluvat ilmastoinnin hurina ja kellon tikitys yksittäisinä ääniä tilassa. Osa tiloista on autotien vieressä, jossa kulkee myös henkilöautoa isompia ajoneuvoja, jolloin tilojen ulkopuolelta kuuluu liikenteen hälyä. Tilojen ulkopuolelta voi kuulua myös ihmisten puhetta ja välitunnin ääniä niiden ollessa porrastettuja. Usein toisista luokista kantautuva ääni kuuluu tilojen akustiikan vuoksi myös toisiin luokkiin.

Erityisesti ruokala on kuuloaistin kannalta äärimmäinen tila. Tila on suuri ja kaikuinen. Lisäksi, tilassa on yhtä aikaa paljon ihmisiä, joiden puheensorina niin sanotusti puuroutuu yleiseksi hälinäksi. Tilassa kolisevat niin tuolit kuin astiatkin. Myös ruokalan keittiöstä kantautuu tiskikoneen ääniä ja muiden kodinkoneiden hurinaa. Ääniärsykeitä on paljon ja niitä on erilaisia.

Oppituntien aikana on pääosin rauhallista kuuloaistin kannalta, mutta pienempien oppilaiden kanssa leikkiaikana äänet voivat nousta hyvinkin korkealle ja myös ilonkijahdukset ovat tavallisia. Osa tiloista on kaikuista, jolloin pienetkin äänet nousevat

kovemmiksi tällaisissa tiloissa. Parakkiluokissa erityisesti käytävämelu kuuluu häiritsevästi luokkiin.

Niin sanottuja rauhoittumisen hetkiä ovat välitunnit tai siirtymätilanteet esimerkiksi ulkokautta ruokalaan. Ulkona äänet eivät välttämättä kumuloidu, sillä äänet pääsevät kantautumaan pidemmälle verrattuna sisätiloissa ilmeneviin samanlaisiin ääniin. Harjoitteluni aikana huomaan sen, että jos aistiherkät lapset eivät pääse esimerkiksi huonon sään tai muun ohjelman vuoksi välitunnille, he käyttäytyvät levottomammin ilta-päivällä ja tarvitsevat rauhoittumishetken esimerkiksi painopeiton alla. Välitunnin puuttuminen rikkoo myös tuttuja rutiineja, mikä voi vaikuttaa ylimääräiseen levottomuuteen.

9.2 Näköaistin kartoitustulokset

Työkalun seuraava vaihe on kartoittaa tilat näköaistin kannalta. Näköaistin kannalta merkittävää on saada kasaan kokonaisuus, joka kattaa valaistuksen, käytetyn värimaailman, kontrasti- ja sävyerot sekä tilojen visuaalisen yleisilmeen. Miellyttävä tila näköaistin kannalta on sellainen, jossa ei ole selkeästi erottuvia, yksittäisiä näköärsykeitä. Myös tilan värimaailma on neutraali eikä väreissä ole suuria kontrastieroja. Tilan tulee olla myös sopiva käyttötarkoitukseensa nähden eikä yleisilme saa olla sekava tai sokkeloinen. Tiloissa tulisi ottaa huomioon myös pintamateriaalien yhtenäinen ilme. Jos tilassa on syvyys- tai korkeuseroja, tulisi niiden näkyä selkeästi esimerkiksi kontrastiraidoilla ja riittäväällä valaistuksella.

Kartoittamani koulut ja tilat ovat keskenään samanlaisia luokkien ja käytettyjen materiaalien osalta. Parakkiluokissa lattiat, seinät ja kaapistot ovat pitkälti samanlaisia. Myös värimaailma on luokissa neutraali, tiloissa on vaalean ja harmaan sävyjä. Naulan koulun puolella värimaailma vaihtelee paljon. Lattiassa on voimakkaita kontrastieroja ja yleisilme on tummempi/pimeämpi, johtuen kenties valaistuksesta ja tumman puun käytöstä sisustuksessa. Kontrastieroja luokissa käytetään, mutta harkitusti. Esimerkiksi luokassa olevan lavuaarin ympärillä on oranssia kaakelia, jotta oppilas voi pa-

remmin hahmottaa käsienpesualueen muuten valkoisella seinällä. Sen lisäksi tarpeellisia asioita, kuten lukujärjestys voidaan laatia tietyillä kirkailla väreillä oppimisen ja muistin tueksi.

Luokkien yleisilme vaihtelee luokan koon ja oppilasmäärän mukaan. Jos luokassa on enemmän oppilaita, on siellä myös enemmän koulunkäynninohjaajia, jolloin luokassa on paljon kalusteita. Jos luokassa on paljon erilaisia kalusteita ja vähän tilaa, voi yleisilmeestä tulla sekava ja levoton, epäjärjestelmällinen. Parakkiluokissa pintamateriaalit ovat pitkälti yhtenäiset niin materiaaliltaan kuin värimaailmaltaan. Yksittäisiä erivärisiä pöytiä on joissakin luokissa, mutta ei niinkään häiritsevissä määrin. Parakkiluokissa on lattiassa tasaisin väliajoin listakoroke, jotka ovat myös luokkien lattialla. Kartoitushetkellä niihin ei kuitenkaan ole selkeästi merkitty kontrastivivaa tai muuta vastaavaa, jolloin korokkeet voivat aiheuttaa haasteita hahmottamiselle. Kartoittamissani tiloissa ei ole juurikaan korkeuseroja, joten tilojen avaruudellinen hahmottaminen on oppilaille helppoa.

Kenties suurin näköärsytystä aiheuttava asia on luokissa oleva epäjärjestys, askartelut ja epätarkkuudet ympäristössä. Pöydillä on paljon tavaraa, papereita, kirjoja ynnä muuta sekalaista, jolloin huomio voi kiinnittyä niihin. Askartelut ovat ehdottomasti hienoja ja niitä pitää olla, mutta huomasi, että muutamassa luokassa seinät ovat täynnä erikokoisia ja -värisiä askarteluja, jolloin tilan yleisilme on sekava ja häiritsevä. Pieniä epätarkkuuksia löytyy myös tiloista paljon. Milloin jossain roikkuu häiritsevä narunpätkä, milloin yksi tauluista on vinossa tai yksi halogeeni on eri väri kuin muut. Huomio voi helposti kiinnittyä tämän tyyppisiin näköärsykkeisiin ja aina voi löytyä uusi epätarkkuus, johon kohdistaa huomionsa.

Yksittäisiä vilkkuvia valoja löytyy lähinnä Atk-laitteista, jotka voivat aiheuttaa näköärsyksiä. Lisäksi, valaistus on huoneissa pitkälti sopiva. Mikään luokista ei ole liian kirkas. Valokatkaisijat ovat painettavia, eivät himmennettäviä. Tämä aiheuttaa sen, että valon ja varjon vaihtelu tilassa voi aiheuttaa näköärsytystä, jos vain osa valaisimista on päällä. Osa tiloista on pimeämpiä kuin muut, johtuen kenties materiaali- valinnoista. Ikkunoissa on käytetty sälekaihtimia, jolloin ylimääräiset ikkunaheijastumat saadaan minimiin. Kaihtimilla saadaan ikkunat peitettyä, jotta ulkopuolinen liikenne ei olisi häiriöksi.

Kartoittamissani tiloissa on parantamisen varaa näköaistin kannalta. Suurimmat näköhärsykkeet johtuvat siitä, että tiloissa on paljon objekteja seinillä ja runsaasti epätarkkuuksia, jotka voivat viedä huomion pois olennaisesta. Kuitenkin askartelu kuuluu olennaisena osana opetukseen, jolloin tärkeää olisi miettiä tarkkaan askarteluille kenties jokin tietty paikka, jota päivitetään uusien askartelujen myötä. Myös tavaranpaljouteen ja asetteluun olisi hyvä kiinnittää huomiota. Siisti työskentely-ympäristö on myös henkilökunnalle miellyttävämpi kuin sekava ja sotkuinen. Mahdollisimman siisti ja riisuttu ympäristö on näköaistin kannalta miellyttävä. On hyvä myös kiinnittää huomiota tekstiilivalintoihin ja -väreihin. Liian levottomat tekstiilit voivat häiritä muuten siistin tilan harmoniaa.

9.3 Tuntoaistin kartoitustulokset

Kolmas kartoitettava aisti on tuntoaisti. Tuntoaistimuksia tuottavat muun muassa tilan lämpötila ja vetoisuus, tilan tuntu, kalusteiden ja huonekalujen koko ja materiaali sekä lattiatuntuma. Miellyttävää tuntoaistin kannalta on se, että tila on sopivan lämmin. Ei siis liian viileää tai kuumaa. Tärkeää on myös se, että tilassa ei ole vedon tunnetta ja että lattia on sopivan lämmin. Lisäksi kalusteiden ja huonekalujen materiaalivalinnat ovat tärkeitä, jotta ei olisi teräviä reunoja tai epämiellyttäviä pintoja.

Yhteistä lähes jokaisessa kartoittamassani tilassa on niiden viileys. Talviaika saattaa vaikuttaa asiaan, mutta jokaisessa tilassa on itselleni hieman viileä. Myös lattia tuntuu viileältä. Yleistä on myös lattioiden liukkaus, ihmiset voivat liukastella ilman työkenkiä tai sopivia sukia. Lattioiden liukkaus vaikuttaa myös pulpetteihin, ne vaihtavat pitkin päivää paikkaa, kun oppilaat siirtyvät luokkiin ja takaisin. Isot pöydät ja opettajainpöydät ovat sen verran suuria ja painavia, että niihin lattian liukkaus ei vaikuta. Muutamassa luokassa havaitsen tilan vetoisuutta ikkunoiden lähellä, mutta tällöin tilanne on ratkaistu järjestämällä pulpetit kauemmas ikkunasta. Kuiva huoneilma ilmeni oltuani tilassa pitemmän aikaa. Silmät alkoivat hetken tilassa oltuani kuivua jonkin verran, johtuen ilmastoinnista. Muutama tila on lämmin, koska patterit ovat lähes täysillä.

Kalusteiden tuntuma on tiloissa hyvä, joten niistä ei lähde epämiellyttävää tuntoaistimusta. Kalusteissa ei ole liian teräviä reunoja ja niissä on yleisesti ottaen mukava istua. Materiaalit ovat yleisesti puuta, joka ei tuota epämiellyttäviä aistimuksia. Vain vanhimmissa puupöydissä tuntuivat pyynsyyt tai kolot. Joissakin tiloissa on seinällä teräviä ulokkeita, jotka voivat tuottaa vaarallisiakin tilanteita esimerkiksi näkövammaisille. Positiivista on se, että luokissa on mahdollisuus välillä käyttää esimerkiksi säkkituolia tai pehmeää patjaa tuolien sijaan. Mahdollisuus on myös käyttää niin sanottua aistityynyä tuolin päällä, joka stimuloi hellästi sen päällä istuvaa (stressipallon tavoin) auttaen keskittymään paremmin. Pehmustettuja tuoleja on lähinnä opettajainpöydän äärellä sekä nahkaiset satulatuolit ohjaajille. Nämä tuottavat miellyttäviä tuntoaistimuksia.

Tilojen ahtaus riippuu pitkälti oppilasmäärästä. Osa luokista tuntuu pulpettien ja kalusteiden vuoksi ahtaalta, mikä voi aiheuttaa stressiä aistiherkälle, jos hän joutuu tahdomattaan koskettamaan epämiellyttävää materiaalia tai toista ihmistä tai liikkuminen on hankalaa ahtaassa ympäristössä. Käytävätila voi olla kahdelle pyörätuolille ahdas. Käytävätiloissa olevat naulakot ovat lähekkäin, mutta lasten pukeutumispaikkoja voidaan muuttaa tarpeen mukaan huomioiden. Wc-tilat ovat myös sopivat ja rakennettu erityistä tukea tarvitsevien lasten tarpeita ajatellen. Wc-tiloissa epämiellyttävää aistimusta voi tuottaa wc-huuhtelupainike tai käsipaperiteline viileine rosoreunoineen. Tiloissa on vain wc-tiloihin tarvittavat kalusteet ja tarvikkeet. Ruokailutilanteissa koulut menevät porrastetusti ruokalaan syömään, jotta vältettäisiin liian pitkät jonot ja että kaikki mahtuvat syömään. Tuntoaistin herkkyyksy voi aiheuttaa pitkässä ja ahtaassa ruokajonossa sen, että tilanne tuntuu ahdistavalta ja epämiellyttävältä ja voi eskaloitua siihen, että lapsi voi saada ahdistuskohtauksen ja/tai lapsi ei halua enää jonottaa ikävien tuntemusten takia.

Yleisesti tuntoaistin näkökulmasta tilat ovat sopivia suhteessa tilan tuntuun ja käyttötarkoitukseen. Kuitenkin erityisesti hoituhuone tuntuu ahtaalta huoneen pienuuden ja tavarantalouden vuoksi. Tilat ovat talven ja ilmastoinnin vuoksi hieman viileitä ja lattiat hieman liukkaat. Selkeällä ja tilaan sopivalla järjestyksellä voidaan välttää yllyttäviä ja ahdistavia tuntoaistimuksia samoin kuin sopivalla ja tarkoituksenmukaisella ilmastoinnilla ja ikkunaratkaisuilla.

9.4 Hajuaistin kartoitustulokset

Viimeinen aistikartoituksen aisteista on hajuaisti. Tuoksumailmaan vaikuttavat tilassa olevat ihmiset, ilmanvaihto, tilassa käytettävät materiaalit sekä erilaiset hajusteet. Hajuaistin kannalta miellyttävä tila on sellainen, jossa on suhteellisen neutraali tuoksumailma ja mahdollisimman vähän häiritseviä hajuärsyksiä, kuten hajusteita, pesuaineita tai yksittäisiä häiritsevän voimakkaita tuoksuja.

Erityiskoulujen kartoituksessa havaitsen, että tilojen tuoksumailma on neutraali. Parakkitiloissa tosin on niin sanotusti uuden rakennuksen hajuärsyksiä, jotka johtuvat rakennusmateriaaleista. Muuten käytettävät materiaalit eivät tuota hajuärsyksiä. Pehmustetuissa huonekaluissa on pölyn tuoksu. Tiloissa on myös nimetön yleistuoksu, joka voisi olla pölyn aiheuttamaa, vaikka ilmastointi onkin käytössä. Pesuaineiden tai hajuvesien tuottamaa hajuärsytystä en aistinut lainkaan. Wc-tiloissa on normaalia wc-tilojen käytöstä aiheutuvaa hajua, joka saattaa häiritä aistiherkän lapsen wc-käyntejä. Ruoan tuoksumailmaa löytyy tietenkin ruokalasta ja välillä Naulan koulun puolella myös kotitalousluokasta. Tuoksu ruokalassa on kartoitushetkellä suhteellisen neutraali kotiruoan tuoksu, mutta tietysti hajuärsykkeet vaihtelevat päivän ruokalistan mukaan. Aistiherkkää lasta voimakas ruoan tuoksu voi häiritä. Samoin, jos joku lapsi ei satu pitämään päivän ruoasta, voi epämiellyttävän ruoan tuoksu aiheuttaa negatiivista aistiärsytystä. Ruoan tuoksu ruokalassa on jatkuvaa, hajuaisti ei turru aistimuksiin juurikaan.

Kartoitus paljastaa sen, että erityiskoulujen hajuärsykkeet ovat suhteellisen minimissä. Henkilökunta ei käytä voimakkaan tuoksuisia hajuvesiä tai pyykinpesuaineita. Saippuat tuoksuvat neutraaleille wc-tiloissa ja luokissa. Ruoan tuoksu rajoittuu lähinnä ruokalan ympäristöön. On huomionarvoista, että aina tiloissa tuoksuu jokin, oli se sitten yleinen tuoksu tai tunkkaisuus. Omalla toiminnalla hajuärsyksiin voi myös vaikuttaa ja olla edistämässä kouluviihtyvyyttä.

9.5 Yhteenveto aistikartoituksesta

Aistien näkökulmasta monessa tilassa on lisäksi vielä niin sanottu hiljainen huone tai aistihuone, jossa on mahdollisuus rauhoittumiseen. Hiljainen huone eristää suurimmat ääniärsykkeet minimiin ja monessa on mahdollisuus kaihtimilla tai verhoilla pimentää huonetta halutuksi. Hiljaisten huoneiden ovet ovat usein kiinni, joten ilma on melko tunkkainen. Tavoite on, että hiljaisessa huoneessa on mahdollisuus rauhoittua esimerkiksi painopeiton kanssa, mutta osa huoneista sisältää paljon tavaraa, jotka voivat viedä voimavaroja rauhoittumiselta. Huoneissa on kartoitushetkellä myös sopiva lämpötila, mutta viltin voi ottaa mukaansa. Huoneisiin voi ottaa omaan rauhoittumiseen tarvittavat välineet, kuten painopeiton tai stressipallon. Kaikkien tilojen ohessa ei ole suoranaista aistihuonetta, jolloin vaihtoehtona on mennä yleiselle käytävälle. Rauhoittuminen onnistuu, jos käytävällä ei ole muita esimerkiksi askartelemassa tai väritysmässä. Ruokalan vieressä on eteisaula, jossa voi istua. Kuitenkin ihmisiä kulkee tilassa lähes jatkuvasti ja tila on kaikuisa, joka voi vaikuttaa rauhoittumiseen.

Kartoittamissani tiloissa on usein mahdollisuus niin sanotusti levähtää, koska ne ovat luokka- ja yleisiä tiloja. Luokissa on mahdollisuus istua erilaisille tuoleille, kuten pehmeälle toimistotuolille, satulatuolille tai oppilaan tuolille, mikäli se on sallittua. Oppilaan tuolilla voi olla stimuloiva tyyny, joka voi auttaa rentoutumaan. Tiloihin voidaan hakea myös säkkituoleja, joissa voi löhöillä tai pehmeitä patjoja lepoa varten. Ruokalassa, ruokalan aulassa sekä koulujen eteisauloissa on tuoleja sekä naulakkopaikoilla voi levähtää.

Aistiärsykkeiden kumuloitumisella tarkoitetaan ilmiötä, jossa useat pienet aistiärsykkeet voivat kumuloitua eli yhdistyä hyvinkin häiritseväksi kokonaisuudeksi. Kartoitustyökalun avulla voidaan arvioida aistiärsykkeiden kumuloitumista omin sanoin. Koen, että kaikissa tiloissa on aina mahdollisuus siihen, että ärsykkeistä tulee suuri, häiritsevä kokonaisuus, joka voi vaikuttaa oppilaan käyttäytymiseen ja keskittymiseen. Mikään kartoittamani tila ei kuitenkaan ole aistiympäristöltään esteellinen. Suurimmat ja häiritsevimmät aistimukset ovat kartoituksen mukaan kuulo- ja näköaistimukset. Niitä on usein paljon ja ne ilmenevät päällekkäisinä ärsykeinä. Toki kumuloitumiseen vaikuttavat myös muut aistit ja niiden aistimusten päällekkäisyys, mutta

ääni- ja näköärsykkeet ovat kartoituksen häiritsevimmät aistiärsykkeet. Jokaisessa tilassa oli yksittäisiä häiritseviä ärsykeitä, joihin suurimpaan osaan voidaan omia toimintatapoja muuttamalla vaikuttaa. Ruokala on aistiärsykkeiden ja erityisesti kuulo- ja näköaistin kannalta äärimmäinen paikka aistiherkälle, miksei myös ei-aistiherkälle. Ruokalan kaikuisa ympäristö kovine äänineen ja visuaalisine koristeineen on aistiherkälle helposti paikka, jossa syöminen häiriintyy tai keskeytyy. Ruokalan ikkunoista näkee myös välituntialueelle, joten huomio saattaa syömisen sijaan kiinnittyä helposti ulos. Osa kartoittamistani tiloista on oppilasmäärän ja kalusteiden vuoksi ahtaan oloinen. On huomioitava, että tilan ahtaudelle on mahdollista tehdä muutoksia parhaansa mukaan.

Kokonaisuutena on hienoa, että kartoittamani tilat ovat lähes hajuttomia. Esimerkiksi ruokalan hajut saattavat häiritä ruokalassa tai Naulan koulun puolella, mutta lähinnä ruokalan lähipiirissä. Värien käyttö tiloissa on suhteellisen maltillista, paljon on käytetty harmaan ja vaalean eri sävyjä, jotka eivät riitele keskenään. Osa tiloista on myös riisuttu turhista näköärsykkeistä ja elementeistä esimerkiksi seinillä on vain vähän oppilaiden tekemiä askarteluja tai muita objekteja. Tilat ovat pääsääntöisesti sopivan kokoisia käyttöönsä nähden ja tilan tuntu on miellyttävää ja luo rauhallisen tunteen. Tilojen kalusteet ovat miellyttävän tuntuisia eivätkä ole liian epäsuhdassa keskenään. Erityisesti uudehkot tuolit ja pöydät saivat aikaan miellyttäviä tuntoaistimuksia verrattuna vähän vanhempiin kalusteisiin. Wc-tilat on suunniteltu pääosin kohderyhmälle sopiviksi. Myöskään wc-tiloissa ei ole mitään ylimääräistä vaan tarvittavat elementit turvalliseen ja helpompaan wc-asiointiin. Henkilökunnan rauhalliset ja pehmeät äänensävyt oppimistilanteessa luovat rauhallisen tunnelman oppitunnille, mikä tekee oppimishetkestä miellyttävämmän.

9.6 Haastattelun tulokset

Haastattelutilanteessa osallistujia on haastattelijan lisäksi viisi henkilökunnan jäsentä. Joukossa on erityiskoulujen rehtori sekä opettajia ja koulunkäynninohjaaja. Olen lähettänyt heille havainnointini tulokset sekä etukäteen mietityt teemat ja apukysymykset etukäteen luettaviksi ja pohdittaviksi.

Osallistujien joukossa on eri-ikäistä henkilökuntaa, joista osa on ollut 20-40 vuotta kehitysvamma-alalla ja erityiskoulun kentällä. Otoksessa on myös muutama osallistuja, jotka ovat olleet alle viisi vuotta alalla. On hyvä, että ryhmän edustus on mahdollisimman heterogeeninen, jotta kysymyksiin ja teemoihin saadaan erilaisia mielipiteitä ja huomioita.

Havainnoinnin tuloksista selkeästi odotettavissa oleva asia oli ryhmän mielestä visuaalisuus ja niistä aistittavat ärsykkeet. Visuaaliset ärsykkeet ovat olleet asia, josta on aina muistutettu henkilökunnalle ja uusillekin työntekijöille, mutta valitettavan usein pitempään käytössä olleisiin tiloihin kertyy helposti tavaroita ja koulun esineistöä esimerkiksi pöydille ja hyllyille. Tilojen epäkäytännöllisyys mahdollistaa myös sen, että tavaraa on paljon, eikä tilaa aina löydy tarpeeksi, jolloin ne ovat luokassa esillä. Visuaaliset ärsykkeet ovat asia, johon tulisi aina kiinnittää paremmin huomiota ja palata useita kertoja lukuvuodenkin aikana. Näihin ärsykkeisiin liittyvät muun muassa yksittäiset häiritsevät näköärsykkeet, kuten vinot taulut tai muut epäkohdat ympäristössä.

H3: Joo täälläki o tää tämmöne just esimerkiks tää vino taulu. Ni se o iha hirvee sit se on just semmone asia et sitten kun sää näet sen nii sää et voi ol näkemättä sitä.

H3: Ja kui moni osaa sanoo sit sen et mua ärsyttää ku toi taulu o vinos. Et ne jotka ei ni ne yrittää syöksyy sitä sin korjaamaa. H2: Ja opettaja korjaa et ISTU ALAS!

Keskustelua ja pohdintaa herätti myös luokkien ja tilojen yleinen akustiikka. Osallistujat kokivat akustiikan olevan hyvä erityisesti heidän väliaikaisesti käyttämässään parakkirakennuksissa, sillä niissä käytävämelu on minimissä. Huomionarvoista kuitenkin on se, että parakkirakennuksissa muista luokista tuleva melu kuuluu muualle häiritsevämmin kuin käytävämelu johtuen kenties ovien materiaaleista. Lisäksi rakenteista johtuviin ääniärsykkeisiin on hyvin vaikea puuttua, varsinkin kun tilat ja rakennukset ovat vanhoja eikä tiloihin aina voi juurikaan vaikuttaa. Esimerkiksi kosteusvaurioista johtuva koulutilojen vaihdos tarkoittaa usein sitä, että on pakko ottaa vastaan tulevat tilat, olivat ne millaisia tahansa. Sitten niiden mukaan pyritään mukauttamaan ympäristöä miellyttävämmiksi.

Ruokalan äärimmäisyys aistien näkökulmasta ei tullut myöskään yllätyksenä osallistujille. Ruokalassa on niin paljon erilaisia ääniä ja tuoksua, jotka voivat vaikuttaa negatiivisesti ruokalassa asioimiseen. Huomionarvoista oli kuitenkin se, että ruokalan äänet ihmismäärän kasvaessa niin sanotusti puuroutuvat, jolloin tilassa on vähemmän yksittäisiä häiritseviä ääniä, mikä on vähentänyt esimerkiksi kuulosuojainten tarvetta. Aistiärsykkeet johtuvat äänimassan lisäksi muun muassa epämiellyttävistä tuoksuista, mauista tai ruuan koostumuksen inhottavuudesta, mitkä aiheuttavat kuormitusta osassa oppilaita. Henkilökunta pohti myös keinoja, joiden avulla voitaisiin tukea oppilaita, joille ruokalan ärsykkeet käyvät ylivoimaisiksi esimerkiksi keskustelemalla avoimemmin ruokalan henkilökunnan kanssa.

Yllättäviksi havainnoiksi osallistujat nimesivät hajuärsykkeiden vähyden sekä elektroniikkalaitteiden aiheuttamat äänet. Hajuärsykejä, kuten pesuaineita tai parfyymeja, oletettiin olevan enemmän kuin niitä todellisuudessa oli. Elektroniikkalaitteiden tuottamat hurinat ovat sellaisia, joita ei välttämättä itse edes huomaisi, mutta tietyllä oppilaalle hurina voi olla äärimmäinen aistiärsyke esimerkiksi luokassa.

Opetuksen ja ohjauksen näkökulmasta ääniärsykkeet ovat ne kaikkein kuormittavimmat visuaalisten ärsykkeiden lisäksi. Kuitenkin ääniärsykejä säätelemällä voi saada oppilaat paremmin keskittymään paremmin. Esimerkiksi kovempaa puhumisen sijaan opettaja tai ohjaaja voi alkaa yhtäkkiä kuiskaamaan, jolloin oppilas saattaa hämmentyä ja alkaa kuunnella tarkkaan, mitä toisella on sanottavaa. Visuaalisia ärsykejä käytetään opetuksen peruspilarina varsinkin erityiskouluissa, joissa on oppilaita, joilla on esimerkiksi autismin kirjoja. Oppilaiden yksilöllisyys, monivivahteisuus ja yksilölliset tarpeet selviävät usein kokemuksen kautta ja välillä aistiherkkyyksien tunnistamiseen ja apukeinojen selvittämiseen voi mennä aikaa.

H1: Ni se on semmonen ryhmästä riippuen tietenkä -- monivivahteinen ja monipuolinen yhdistelmä et kun oppii tuntemaan ja tietämään ja hoksaa sen itte ni tietenkä -- auttaa sit sitä mut et se voi kestää aikansa -- vaiks meil on niinku tuttui asioit nämä niin silti.

Aistiesteettömyys-termi oli osalle osallistujista tuttu esimerkiksi opintojen kautta, mutta muille vähän vieraampi käsite. Kuitenkin asiasisältö ja aistiesteettömyyden merkitys olivat kaikille selkeä ja tuttu asia. Aistiesteettömyys oli kaikkien mielestä erittäin

tärkeä asia varsinkin vielä erityiskoulun kentällä. Aistien yli- ja aliherkkyyttä kuitenkin ilmenee heidänkin työssään, joten jos halutaan edistää oppimistuloksia, on otettava huomioon oppilaiden moninaisuus ja yksilöllisyys myös aistien näkökulmasta. Nämä asiat vaikuttavat myös yleiseen kouluhyvinvointiin ja miellyttävään kouluympäristöön, joten ne hyödyttävät kaikkia. Aistiesteettömyyttä edistetään huomioimalla siis oppilaiden yksilölliset tarpeet, vaikka aina se ei olekaan helppoa.

H1: Et jos lapsi tai nuori koittaa niitä vaatteita saad pois nii se ei heti tarkota et hänen olis kuuma vaan et ne vaatteet tuntuu inhottavilta.

H3: Et lukemattomii niitä on ja sitku yrittää just et koittais saad sitä semseks et se olis helpoo ol niitte aistie kannalt ni silti o niitä et ei ikin tie et mikä siel on mikä sitä aiheuttaa.

Aistiesteettömyyttä edistetään myös apuvälineillä, kuten esimerkiksi kuulosuojaimilla. On mahdollista myös järjestää aistiherkille oppilaille täysin riisuttuja tiloja, joissa voidaan käyttää sermejä näköesteenä tai mahdollisesti järjestää tila, jossa on ainoastaan pulpetti ja tuoli eikä mitään ärsykejä esimerkiksi seinillä. On myös tärkeää tuoda parannusehdotuksia ilmi henkilökunnalle ja tehdä niin sanottu ryhtiliike ja järjestää tiloja siistimmiksi ja aistien kannalta ystävällisemmiksi. Hajuärsykkeet ovat usein sellaisia, että esimerkiksi hajuveden tai voimakkaiden pesuaineiden käyttöä ei aina huomaa ajatella, että joku voi kärsiä niistä, vaikka itse ei oireilisikaan. Omalla toiminnalla voi vaikuttaa paljon aistiesteettömyyteen esimerkiksi katsomalla tilaa eri silmin, kuin itse sitä aina katsoo. Tällöin voi kenties helpommin löytää tilasta aistiärsykejä tai epäkohtia, joita poistamalla tila voisi olla aistiystävällisempi. Henkilökunnan tulisi muistaa se, että opetuksen aikana ei tulisi kuiskutella tai keskustella keskenään, sillä se voi häiritä oppilaiden keskittymistä.

Aistiesteettömyyden huomioiminen on erittäin tärkeä asia varsinkin erityiskouluissa. Raumalla rakennetaan paraikaa uutta koulua Pohjoiskehälle, jonne myös Naulan, Malmin ja Pikkupyyn koulut muuttavat vuonna 2019. Aistit on otettu huomioon uusissa tiloissa hienosti. Rakennuksen suunnittelussa on otettu huomioon esimerkiksi tilojen akustiikka erityistä tukea tarvitsevien lasten näkökulmasta ilman, että sitä olisi erik-

seen tarvinnut vaatia. Uusissa tiloissa värien käyttö tulee olemaan hillitympää ja rauhallisempaa, kuten pastellin sävyjä. Värit ja materiaalit otetaan myös entistä paremmin huomioon valitsemalla esimerkiksi pehmeitä materiaaleja ja huonekaluja, joista ei kuljettaessa tulisi niin häiritsevää ääntä ja joita voisi liikuttaa paremmin. Uudet tilat ovat myös yhdessä tasossa, joten portaiden käyttö on vähäistä, mikä on esimerkiksi näkövammaisille tai liikuntarajoitteisille parempi ratkaisu.

Henkilökunta oli yhtä mieltä asiasta, että on tärkeää miettiä, miten arkkitehtuuri, asennot ja aistiesteettömyys voitaisiin sovittaa tulevaisuudessa yhteen.

9.7 Tarkistuslistan arviointi

Tarkistuslista löytyy helposti esimerkiksi verkosta, joten tarkistuslista on kaikkien saatavilla, joilla on internet. Lista on myöskin selkeästi laadittu aisti aistilta, jotta sen käyttäminen olisi helpompaa. Tarkistuslista on myöskin saatavilla sähköiseen laitteeseen esimerkiksi tablettiin Oiva-työkalu -nimellä (Tupala, Inberg & Karinharju 2016, 6). Kartoituslistan alussa on myös kattava johdanto aistiesteettömyyteen ja listan käyttöön. Listassa on järjestyksessä aistit, joiden näkökulmasta kartoitus tehdään, ja listassa on myös havainnollistavat kuvat, jotta kartoitustilanteessa pysyy paremmin kärryillä missä aistissa mennään. Jokainen aisti kartoitetaan myös saman kaavan mukaisesti, jotta johdonmukaisuus säilyisi koko kartoituksen ajan.

On hyvä, että jokaisen aistin kohdalla kirjoitetaan ensin vapaammin ensimmäisiä aistimuksia, jonka jälkeen voidaan keskittyä yksittäisiin lueteltuihin asioihin tilassa. Listaan on helppo merkitä rastittamalla havaitut asiat, jotta jokaisesta aistista saataisiin mahdollisimman laadukas ja luotettava kartoitustulos. Jokaisessa listan kohdassa on myös todella selkeät ja toimivat ohjeet ja esimerkit, jotta kenen tahansa olisi helppo käyttää listaa. Havainnoinnin tueksi lista kannustaa myös kirjaamaan ylös sellaisiakin asioita tilassa, jotka ovat aistien näkökulmasta miellyttäviä, mikä voi tehdä kartoituksesta mielekkäämpää. Vaikka tilassa olisikin liiallisia aistiärsykyksiä, niin varmasti löytyy myös miellyttäviäkin asioita.

Kun kaikki aistit on erikseen kartoitettu, on tarkoitus pohtia tiloja aistien yhteisvaikutuksen ja rentoutumisen näkökulmasta. Tämä osio kartoituksessa nivoo yhteen koko havainnoinnin ja sen pohjalta voidaan tehdä johtopäätöksiä aistien kumuloitumiseen tai tilan esteettömyyteen. Yksittäiset aistihavainnot tukevat yhteisvaikutusta, jolloin on tärkeä pohtia ja havainnoida myös erinäiset rauhoittumis- ja rentoutumismahdollisuudet.

Oma kokemukseni listasta on positiivinen. En ollut aikaisemmin käyttänyt vastaavaanlaista tarkistuslistaa, saati tehnyt aistiympäristön havaintoja. Listaa on helppo käyttää sen selkeyden ja johdonmukaisen ulkoasun vuoksi. Ohjeet on annettu selkeästi ja helposti ymmärrettävästi, jotta kartoitusta olisi luontevampi tehdä. Rastituslistat oli mietitty loppuun saakka ja mietitty tarkkaan, mitkä asiat sopivat kullekin aistille. Kun havainnoi ja kirjaa näitä havaintoja listan mukaisesti, ei jää yhtäkään kohtaa tarkistamatta. Pidin myös tärkeänä sitä, että kustakin tilasta kannustettiin havainnoimaan jotain miellyttävää aistien näkökulmasta. Vapaamuotoiset kommentit tilasta tarkentuivat yksittäisten yksityiskohtien avulla, joten jokaisesta aistista saatiin mahdollisimman tarkka kartoitus. Paperiseen listaan oli myös helppo lisätä omia merkintöjä tai tarkennuksia, jos sen koki tarpeelliseksi.

Yhteisvaikutus-osioon, jossa kysytään aistien kumuloitumisesta, oli hieman haastava vastata sen vuoksi, että mielestäni aina on mahdollisuus siihen, että tilan aistiärsykkeet voivat kumuloitua ja aiheuttaa kuormitusta aistiherkälle. Kumuloituminen riippuu niin paljon henkilöstä, herkkyyden tasosta, tilasta sekä tilanteesta, joten kohta oli haastava. Aistiärsykeitä on joka puolella jatkuvasti, joten rauhoittumiseen ja hiljaiseen huoneeseen liittyvät kysymykset ovat myös tarpeellisia. Kartoituslista antaakin paljon pohdittavaa kartoittajalle ja ihmisille, joiden tiloja kartoitetaan. Rauhoittumistilasta hyötyvät aistiherkkien lisäksi kaikki muutkin.

Lista on kymmensivuinen, joten yhden tilan kartoittamiseen paperinen lista on miellyttävä ja kätevä työväline kartoitukseen. Itselläni kuitenkin oli reippaasti enemmän tiloja kartoitettavana, joten paperia minulla oli myös runsaasti. Havainnoinnin tuloksiin, järjestelyyn ja analysointiin suuri määrä paperia antaa haastetta, jolloin sähköinen Oiva-työkalu voisi olla helpompi. Yksittäisten tilojen kartoitukseen lista on todella hyvä, mutta suurempien tilamäärien, kuten esimerkiksi isojen koulujen tai yritysten

kartoittamiseen Oiva-työkalu voisi olla parempi. On myös hyvä tutustua kartoituslistaan etukäteen, jotta havainnointiin oleelliset asiat eivät tule yllätyksenä ja havainnointitilanteessa keskittyminen on listan selailun sijaan aistimisessa ja havainnoinnissa.

10 TUTKIMUKSEN ARVIOINTI

10.1 Tutkimuksen eettisyys

Tutkijan on tutkimusta tehdessään pohdittava myös eettisiä kysymyksiä, kun havainnointimetodina on käytetty muun muassa osallistuvaa havainnointia. Tutkijan osallistuessa tutkimuskohteeseensa, saattaa hän rikkoa tutkimuskohteen niin sanottua luonnollista arkielämää. Kuitenkin tämä arkielämän rikkominen on tietynlainen interventio eli väliintulo, jonka tarkoituksena on löytää sellaisia asioita ja lainalaisuuksia muun muassa ihmisten arjesta ja tiedostamattomasta käyttäytymisestä. (Vilka 2006, 56-57)

Tarkoitukseni on tutkia aistiympäristöjä

Hyvän tieteellisen tavan noudattaminen on tärkeää. Se edellyttää, ettei havainnointiaineistoa kerätä ilman suostumusta, jotta kaikki tapahtuisi tutkimuseettisesti. On hyvä myös kertoa mahdollisimman pian tutkimuskohteen jäsenille tutkimuksen tarkoitus ja mielenkiinnon kohde. Informointivelvollisuus saattaa joissain tilanteissa niin sanotusti vaarantaa tutkimuksen tavoitteet, mutta asioita voi aina selittää eri tavalla vaarantamatta tutkimusta. (Vilka 2006, 57)

Ennen omaa havainnointiani sovin havainnointiajankohdat ensin tutkimuskohteen rehtorin kanssa. Sen jälkeen ilmoitin ja varmistin vielä kunkin yksikön henkilökunnan kanssa tulevani tekemään opinnäytetyöhöni tarvittavaa havainnointia. Ennen luokkaan menoa varmistin vielä, että onko minun mahdollista tulla vai havainnoinko tilan kenties myöhemmin. Kerroin tutkimukseni ja havainnointini tavoitteet kunkin luokan opettajalle ennen havainnointiani, jotta myös heille oli selkeää, mitä tulen luokassa tekemään. Osa opettajista ei kuitenkaan muistanut, että olin tulossa, mutta kertoessani mitä tulen tekemään, sain kuitenkin havainnoida tilassa.

Tutkimuseettisestä näkökulmasta korostuu tutkimuksen huolellinen suunnittelu. On hyvä miettiä jo etukäteen esimerkiksi tietosuojaan ja henkilötietoihin liittyvät asiat. Tietosuojan noudattamiseen liittyy esimerkiksi se, miten kirjaa saamansa muistiinpanot ja havainnot sekä niiden säilyttäminen asianmukaisesti. Usein muistiinpanoissa on henkilöiden tunnistamiseen liittyviä seikkoja, jolloin suunnitelmallisuus ja huolellinen tietojen säilyttäminen sekä hävittäminen on huomioitava. Hyvän tieteellisen käytännön mukaan henkilöt, paikkakunnat ja ryhmät pysyvät tuntemattomina. Tutkijan tehtävänä on pitää huolta siitä, että tutkimuksessa käytetään peitenimiä tai muita koodeja henkilöllisyyksien salassapitämiseksi. Toisen ihmisen kunnioittaminen on lähtökohdana, jolloin tutkijan on mietittävä tutkimusta suunnitellessaan, kenelle ja miten se kirjoitetaan. Tutkimus on kirjoitettava hyvää asiatyylillä käyttäen tutkijan näkökulmasta. Hyvällä asiatyylillä tarkoitetaan selkeää, havainnollistavaa, tiivistä sekä kielipillisesti hyvää ja asianmukaista ilmaisua. Hyvän asiatyylin lisäksi on hyvä hallita myös sujuva yleiskieli. Hyvä yleiskieli tarkoittaa kirjakielen normien mukaista ja eri ikä- ja ammattiryhmille sopivaa yhteistä kieltä. Nämä ovat tieteellisen kirjoittamistavan perustasoa. Näiden lisäksi on muistettava kunnioittava ja monipuolinen kielenkäyttö. (Vilka 2006, 56-62, 114-115)

Omassa tutkimuksessani havainnoin aistiympäristöä, jossa tilassa olevat ihmiset ovat toki tietyssä roolissa. Kuitenkaan ketään ei havainnoida erikseen vaan havainnoin lähinnä tilojen yleistä aistimaailmaa. Tämän vuoksi muistiinpanoistani ei voida tunnistaa yksittäisiä henkilöitä pelkästään aistimaailman havainnoinnin perusteella. Muistiinpanoihini olen merkinnyt itseäni varten kartoittamani tilat omilla koodinimilläni, jotta pysyn kartalla, mitkä tilat olen jo kartoittanut. Ennen haastattelua olen kertonut nauhoittavani tuokion, joten mukana ovat sellaiset henkilöt, joille nauhoitus sopii. Tarkistan tämän vielä juuri ennen haastattelutuokiota, jotta nauhoituksesta ei tulisi mahdollisia väärinkäsityksiä tai -ymmärryksiä. Sen lisäksi litteroidessani haastattelua käytän koodinimiä H1, H2 ja niin edelleen. Tällä tavalla ketään haastattelun osallistujaa ei voi opinnäytetyöni perusteella tunnistaa. Nauhoituksen ja litterointimateriaalin hävittämisen opinnäytetyöni valmistuttua. Sopiessani alun perin opinnäytetyöstäni rehtorin kanssa varmistin, saanko käyttää paikkakunnan ja koulujen nimiä ja rehtorin luvalla käytän niitä opinnäytetyössäni. Minulle on ehdottoman tärkeää myös pyrkiä kirjoittamaan mahdollisimman puhtaasti hyvää asiatyylillä käyttäen. Tekstin on oltava myös asiallista ja samalla pyrin kunnioittamaan toimeksiantajaa.

10.2 Tutkimuksen luotettavuus

Reliaabelius tarkoittaa kvalitatiivisessa tutkimuksessa sitä, että kuinka luotettavaa tutkijan analyysi on. Luotettavuuteen vaikuttaa se, onko kaikki mahdollinen tieto saatu irti kerätystä aineistosta, onko litterointi tehty asianmukaisesti ja onko tutkija toiminut aineistonsa mukaisesti ja pohtinut ennako-oletusten ja omien mielipiteidensä tuomaa rajoitetta. Rakennevalidius tarkoittaa sitä, että on mahdollisuus, että tutkijalla on tutkittavasta aiheesta jokin ennakkokäsitys tai -oletus, mikä voi vaikuttaa tiedostamattakin tutkimuksen tuloksiin. Kuitenkin tutkijan on pyrittävä raportoimaan ja perustelemaan käyttämänsä tutkimusmenetelmät, käsitteistön, analyysin sekä tulkinnan. Validius ja reliabiliteetti kulkevat tutkimuksen luotettavuudessa käsi kädessä. Tutkijan osuus tutkimukseen on valtava sisältäen metodien valinnat, käsitteet, aineiston analyysin ja lopullisen tulkinnan sekä raportoinnin. Tutkija voi validoida raporttiaan viittaamalla esimerkiksi kirjallisuuteen, mutta samalla luotettava itseensä kirjoittajana. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 18, 185-190)

Tekstin luotettavuuteen vaikuttaa suuresti nykypäivänä myös se, kuinka laajaa ja luotettavaa lähteistöä hyödyntää tutkimuksessaan. Perinteisten kirjojen lisäksi myös internetistä voi löytää omaa aihetta tukevia lähteitä, mutta on muistettava, että verkossa kuka tahansa voi kirjoittaa mitä tahansa. Verkkolähteitä ei myöskään aina valvota kukaan painettua tekstiä. Tutkimusta varten on aina muistettava lähdekritiikki, jolloin tietoperusta on luotettavaa ja tutkimusta voidaan pitää validina. Puutteellinen lähdekritiikki on asia, jota tulee välttää tutkimusta tehdessä ja sen vuoksi on pohdittava tarkkaan, millaisia verkkosivuja katselee ja millaisiin teksteihin voi luottaa. (Vilka 2006, 27-28)

Aistihavainnointia tehdessä on tärkeää valmistautua etukäteen henkisesti havainnoimaan tilaa ja unohtamaan kaikki mahdolliset ennakkooajatukset, jotka voisivat vaikuttaa alitajuisesti tai tietoisesti tuloksiin. Etukäteen valmistautuminen ja rentoutuminen voivat vaikuttaa positiivisesti siihen, että on helpompi herkistyä niin sanotusti toisen saappaisiin ja kulkea ja aistia tiloissa kuin aistiherkkä. Aistit on viritettävä äärimmilleen ja luotettava niihin. Tarkistuslista on hyvä silmäillä etukäteen, jotta tietää mihin asioihin on kiinnitettävä huomiota kartoittaessa tilaa. Siitä voi myös kartoitustilanteessa tarvittaessa tarkistaa, onko kaikki kohdat kartoitettu varmasti, jotta joka tilasta

on kartoitettu ja havainnointi kaikki mahdollinen. Jokainen tila on otettava samalla tavalla vastaan ilman ennakko-odotuksia tai -ajatuksia. Havainnointiin ei saa vaikuttaa esimerkiksi tilan ulkonäkö tai mahdollinen väsymystila. Kaikki aistihavainnot on kirjattava totuudenmukaisesti tarkistuslistalle.

Valmistauduin aistihavainnointiin hyvin paljon etukäteen, jotta osasin herkistyä kaikille aistimuksille, joista hajuaisti oli haastavin sen turtumisen vuoksi. Niin sanotusti aistiherkkänä havainnointi oli todella haastavaa ja raskasta, joten jaoin havainnoinnin kahdelle eri päivälle, jotta saan mahdollisimman luotettavat tulokset. Tilaa havainnoidessa oli pidettävä mielessä, että havainnoin tilaa aistien näkökulmasta, en muiden omasta mielestäni miellyttävien tai epämiellyttävien asioiden näkökulmasta. Etukäteen valmistautuminen auttoi myös havainnoinnin kohdistamisessa juuri olennaisiin asioihin, jolloin aistiminen ja havainnointi sujuivat mutkattomasti ja pystyin keskittymään ohjeiden lukemisen sijaan itse asiaan.

Luotettavuuden kannalta on merkittävää pohtia sitä, että minä itse en ole aistiherkkä enkä esimerkiksi hajusteille allerginen. Tämän vuoksi tulokset voisivat olla täysin erilaiset, jos todellisuudessa aistiherkkä tai aistivammainen havainnoisi ja kartoittaisi tilat, varsinkin aistiärsykkeiden kumuloitumisen ja yhteisvaikutuksen näkökulmasta. Itse koin tilojen olleen esteettömät aistiympäristöjen kannalta, mutta aistiherkkä voisi kokea toisin. Tarkistuslista on kuitenkin todella monipuolinen ja koen kartoitukseni onnistuneen sen puolesta.

Opinnäytetyötä tehdessäni ja analysoidessani käytin hyödyksi kaikkia saamiani aineistoja, enkä jättänyt tuloksista mitään olennaista pois. Aistihavainnoinnin tein kartoituslistan mukaan, ilman ennakkoluuloja tai oletuksia mahdollisista aistimuksista, jotta tutkimustulos olisi mahdollisimman luotettava. Otin myös oman jaksamiseni huomioon kartoittaessa tiloja, jotta tulokset olisivat validit ja luotettavat. Lähteistöön kiinnitin erityistä huomiota. Panostin laadukkaisiin aihepiiriltään sopiviin kirjoihin, jotka ovat mahdollisimman uusia painoksia. Uudet painokset tai yleisesti uudet painetut kirjat ovat ajan tasalla, joten niiden sisältämä tieto on tätä päivää. Verkkolähteissä olin todella tarkka, mistä sivulta tietoa etsin. Olen todella lähdekriittinen, joten valitsemani verkkolähteet ovat sellaisia, joihin luotan. Luotettava lähteistö ja tietoperusta ovat hyvän ja luotettavan opinnäytetyön pohja.

11 YHTEENVETO

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää, onko aistiesteettömyys tärkeä asia erityiskouluissa sekä kiinnitetäänkö siihen huomiota. Tavoitteenani oli myös tuoda aistiesteettömyyden käsitettä näkyvämmäksi osaksi esteettömyyden kirjoja. Aistihavainnoinnin ja havainnoinnin tuloksiin perustuvan teemahaastattelun perusteella voidaan sanoa, että aistiesteettömyys on todella tärkeä osa erityiskoulujen arkea ja siihen pyritään jatkuvasti kiinnittämään huomiota. Aistiesteettömyyden käsite oli vieras, mutta asiasisältö tuttu. Sen perusteella voidaan sanoa, että käsitteen näkyväksi tuominen on tärkeää, jotta aistiesteettömyys tunnistettaisiin yhdeksi esteettömyyden lajeja myös laajemmin.

Törmäsin aistiesteettömyyden käsitteeseen opintojeni ohella ja siitä asti se on kiinnostanut minua. Opintojen ohella syntyi päätös tehdä opinnäytetyö aistiesteettömyyteen liittyen. Kun työni lähti käyntiin, alkoi luotettavan tietoperustan hankkiminen, jolloin huomasin, että pelkästään aistiesteettömyydestä ei juurikaan ollut kirjoja tai muita lähteitä. Kyseessä on siis melko uusi aihe kirjallisuudessa. Yhdistelemällä erityiskasvatuksen opintojakson tietoja, verkkolähteitä sekä aihepiiriin liittyviä kirjoja ymmärrys aisteista ja ihmisten moninaisuuden huomioimisesta kasvoi huomattavasti. Aistiherkälle ihmiselle tavalliset arjen asiat, kuten kaupassa käyminen, koulunkäynti tai elokuvissa käyminen voivat olla todella kuormittavia, sillä aistimusten tulva on äärimmäinen. Sen vuoksi aistiherkkä saattaaakin ryhtyä välttelemään liikaa kuormittavia asioita, kuten vaikkapa koulunkäyntiä, sillä hän ei pysty keskittymään tai olemaan häntä häiritsevässä tilassa.

Mitä olisin voinut tehdä eri tavalla? Erityiskasvatukseen ja kehitysvammaisuuteen liittyen olisi varmasti ollut lisääkin materiaalia, jolloin olisin voinut syventää tietämystäni entisestään. Havainnointiin olisin voinut sopia enemmänkin päiviä kuin kaksi, sillä kaksi päivää aistien varassa on todella raskasta ja kuormittavaa, vaikka minulla ei olekaan aistiherkkyyksiä. Useampi havainnointikerta samoissa tiloissa olisi voinut tuoda erilaisiakin tuloksia esimerkiksi hajuaistiin nähden esimerkiksi, jos jollakin henkilökunnan jäsenellä olisikin jonain toisena päivänä ollut hajuvettä tai muita hajusteita.

Jos aikaa olisi ollut enemmän, olisi ollut mahdollisuus verrata aistiympäristöjä myös muina vuodenaikoina kuin talvena. Aistimuksia olisi ollut eri tavalla syksyllä, kun lapsilla on esimerkiksi kumisaappaita, jotka tuottavat erilaisia ääniärsykyitä verrattuna talven talvisaappaisiin tai kevään kevyemmällä kengillä. Lämpötilaerot ovat myös todella suuria talvella ja keväällä. Kevään piristynyt mieliala olisi voinut tuoda erilaisia havaintoja esimerkiksi ääniärsykyisiin kuten erilaisiin äänin tai nauruun tai visuaalisiin ärsykyisiin kuten pirteän värisiin askarteluihin seinillä tai tilojen yleiseen valaistukseen. Eri vuodenaikoina tehdyt havainnot voisivat mahdollistaa erilaisia ja mielenkiintoisia tuloksia aistiesteettömyyden näkökulmasta. Olisin voinut myös kokeilla paperisen tarkistuslistan sijaan sähköistä Oiva-työkalua tai tehdä eri työkaluista vertailua.

Kaikki aikaisemmin määrittelemät tavoitteet toteutuivat kohdallani. Sain vastauksen tutkimuskysymykseeni aistiesteettömyydestä ja sen huomioon ottamisesta. Opinnäytetyöhön upposi aikaa ja voimia, mutta sen haasteen halusin ottaa vastaan. Koen, että tutkimukseni on onnistunut ja kertoo kaiken oleellisen ja tarpeellisen Rauman erityiskoulujen aistiesteettömyystilanteesta. Sain myös tuotua aistiesteettömyyden käsitettä näkyvämmäksi niin Raumalla kuin opinnäytetyöraporttini muodossa. Opin paljon kartoituksesta ja aineiston keräämisestä havainnoiden, sillä en ollut aiemmin havainnoinut tiloja aistien näkökulmasta.

Opinnäytetyöprosessin aikana olen oppinut paremmin ymmärtämään erityistä tukea tarvitsevia lapsia sekä aisti- ja erityisherkkyyksiä. Ammatti-identiteettini on kehittynyt laajempaan suuntaan ja myös ammatilliset kiinnostuksen kohteeni ovat tarkentuneet. Opinnäytetyön tekeminen on ollut kasvattava kokemus ja koen ammatillisen osaamiseni kasvaneen prosessin aikana, sillä olen saanut tehdä tutkimusta itselle tärkeästä asiasta onnistunein tuloksin. Erityiskasvatuksen ja kehitysvammaisuuden kentällä olen huomannut, että diagnoosien ja niihin kuuluvien piirteiden tiedostaminen ei ole kaikki kaikessa. Niiden lisäksi on tutustuttava jokaiseen ihmiseen yksilöllisesti ja siltikään et tunne kuin sen yhden ihmisen. Jokainen ihminen on yksilö ja jokaisella on oma persoonallisuus, mikä on rikkaus. Tällä kentällä korostuu se, että joka päivä voi oppia jotain uutta, minkä vuoksi olen iloinen siitä, että valitsin erityiskasvatuksen ja kehitysvammaisuuden opinnot. Tällä ammattikentällä kokee niin haasteita kuin onnistumisen kokemuksia, mikä osaltaan kasvattaa ammatillisesti.

LÄHTEET

- Aron, E. 2015. Erityisherkkä lapsi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Nemo.
- Autismi- ja Aspergerliitto. 2017. Autismikirjo – mistä on kysymys? Viitattu 31.7.2017. <https://www.autismiliitto.fi/autismikirjo>
- Autismi- ja Aspergerliitto. 2017. Autismikirjon diagnosointi muuttuu. Viitattu 31.7.2017. <https://www.autismiliitto.fi/autismikirjo/diagnosointi/diagnoosimuutos>
- Ayres, A, J. 2008. Aistimusten aallokossa – sensorisen integraation häiriö ja terapia. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Esteettömyystiedon keskus. 2017. Esteettömyys. Viitattu 26.5.2017. <http://www.esteeton.fi/portal/fi/esteettomyys/>
- Esteettömyystiedon keskus. 2017. Lainsäädäntö. Viitattu 28.6.2017. <http://www.esteeton.fi/portal/fi/esteettomyys/lainsaadanto/>
- Esteettömyystiedon keskus. 2014. Tilojen esteettömyyskartoitus aistit huomioiden. Viitattu 3.8.2017. http://www.esteeton.fi/files/attachments/esteeton/tilojen_esteettomyiden_tarkistuslista_051114.pdf
- Hannukainen, H. 2016. Erityisherkkyyys ja aistipulmat. Luento Satakunnan ammattikorkeakoulun Erityiskasvatuksen opintojaksolla 5.2.2016.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu – teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Invalidiliiton www-sivut. 2017. Esteettömyys. Viitattu 27.6.2017. <https://www.invalidiliitto.fi/tietoa/liikkuminen-ja-esteettomyys/esteettomyys>
- Jokiniemi, J. 2007. Kaupunki kaikille aisteille. Moniaistisuus ja saavutettavuus rakennetussa ympäristössä. Väitöskirja. Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosaston tutkimuksia 2007/29. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.
- Karinharju, K. & Tupala, R. 2014. Tietoa, taitoa, tulosta-SAMK esteettömyys ja saavutettavuus 2013 – raportti. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Viitattu 24.7.2017. http://www.samk.fi/wp-content/uploads/2016/06/Esteettomyys_samk_esteettomyys_raportti_2013_julkaisu-1.pdf
- Karinharju, K. & Vuorsola, S. 2014. Esteettömyys edellä – näin toteutettiin tapahtuma kaikille. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Viitattu 6.9.2017. http://www.samk.fi/wp-content/uploads/2016/06/Esteettomyys_Esteettomyys_edella_julkaisu-1.pdf
- Kerola, K., Kujanpää, S. & Timonen, T. 2009. Autismin kirjo ja kuntoutus. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Koski, S. 2015. Vammaisten oikeuksien yleissopimuksen ratifiointi. Viitattu 27.6.2017. https://www.edus-kunta.fi/FI/tietoaeduskunnasta/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/vammaisten-oikeuksien-yleissopimuksen-ratifiointi.aspx

Kranowitz, C. S. 2003. Tahatonta tohellusta – sensorisen integraation häiriö lapsen arkielämässä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Laki perusopetuslain muuttamisesta 24.6.2010/642 muutoksineen. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20100642>

Leppämäki, S. 2012. ADHD:n alatyypit ADD. Teoksessa V. Dufva & M. Koivunen (toim.) ADHD - diagnosointi, hoito ja hyvä arki. Jyväskylä: PS-kustannus, 45-50.

LukiMatin www-sivut. 2017. Erityisopetuksen linjoja. Viitattu 3.8.2017. <http://www.lukimat.fi/lukimat-oppimisen-arviointi/tietopalvelu/taustaa/erityisopetuksen-linjoja>

Metsämuuronen, J. 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Moilanen, I. 2012. ADHD. Teoksessa V. Dufva & M. Koivunen (toim.) ADHD - diagnosointi, hoito ja hyvä arki. Jyväskylä: PS-kustannus, 35-43.

Moilanen, I. 2012. Lapsen ADHD. Teoksessa V. Dufva & M. Koivunen (toim.) ADHD - diagnosointi, hoito ja hyvä arki. Jyväskylä: PS-kustannus, 135-151.

Naukkarinen, A., Ladonlahti, T. & Saloviita, T. 2010. Yhteinen koulu kaikille. Viitattu 3.8.2017. http://www.edu.fi/erityinen_tuki/yhteinen_koulu_kaikille

Näkövammaisten keskusliiton www-sivut. 2017. Saavutettavuus ja esteettömyys. Viitattu 6.5.2017. <http://www.nkl.fi/fi/etusivu/saavutettavuus-esteettomyys>

Opetusalan ammattijärjestön www-sivut. 2017. Kolmiportainen tuki. Viitattu 6.9.2017. <https://www.oaj.fi/cs/oaj/kolmiportainen%20tuki3>

Parikka, J., Halonen-Malliarakis, N. & Puustjärvi, A. 2017. Vaikeudesta voimaksi – neuropsykiatriset häiriöt ja niiden huomioiminen koulussa. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.

Perusopetuslaki 21.8.1998/628 muutoksineen. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

Ryhl, C. 2010. Accessibility and sensory experiences: designing dwellings for the visually and hearing impaired. Nordic Journal of Architectural Research, Vol. 22, No 1/2, 109-122.

Saloviita, T. 2011. Inklusio eli ”osallistava kasvatus” – lähteitä sekä 13 perustetta inklusiota vastaan. Viitattu 3.8.2017. <http://users.jyu.fi/~saloviit/tutkimus/Inklusio.pdf>

Sandberg, Erja. Ihanteena täydellinen integraatio ja inklusio koulussa? Erja Sandberg. 4.7.2016. Viitattu 3.8.2017. <http://www.erjasandberg.eu/adhd/ihanteena-taydel-linen-integraatio-ja-inklusio-koulussa/>

Satri, J. 2014. Sisäinen lepatus, herkän ihmisen tietokirja. Helsinki: Basam Books Oy.

Sensorisen Integraation Terapian Yhdistys ry. 2017. Sensorisen integraation häiriö. Viitattu 21.7.2017. <http://www.sity.fi/sensorinen-integraatio/hairio/>

Suomen YK-liitto. 2015. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja. Sälekarin kirjapaino Oy: Somero. Viitattu 27.6.2017. http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf

Szegda, D. & Hokkanen, E. 2009. Apua arkeen ja aistihäiriöihin: ohjeita ja kokemuksia erityistä tukea tarvitsevan lapsen kasvattamisesta. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

Tilastokeskus. 2017. Erityistä tukea saaneet peruskoulun oppilaat opetuksen toteutuspaikan mukaan alueittain 2011-2016. Viitattu 6.9.2017. http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_kou_erop/060_erop_tau_103.px/chart/chartViewColumn/?rxid=5da9c98f-20cf-4f97-b911-d89259eb1073

Tupala, R., Inberg, N. & Karinharju, K. 2016. Oiva-työkalu esteettömyyden arviointiin ja raportointiin. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Viitattu 7.9.2017. http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/116190/2016_B_6_SAMK_OIVA_tyokalu_esteettomyden_arviointiin_ja_raportointiin.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Saavutettavuusdirektiivi. Viitattu 27.6.2017. <http://vm.fi/saavutettavuusdirektiivi#Voimaantulo>

Viljamaa, J. 2009. Mitä minä teen tämän lapsen kanssa? – haastavan lapsen kasvatus. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.

Vilka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

LIITE 1

KYSYMYKSIÄ HAASTATTELUUN: Naulan koulu keskiviikko 23.8.2017

Tausta:

1. Kauanko olet ollut alalla?
2. Kauanko olet ollut töissä erityiskoulussa?
3. Oletko kuullut ennen aistiesteettömyydestä?

Havainnoinnin tulokset:

4. Kerro mielipiteesi tuloksista. Yllättikö joku?
5. Oliko joku tuloksista odotettavissa?

Aistiesteettömyys:

6. Onko työpaikallasi otettu huomioon aistiesteettömyys?
7. Miten omalla toiminnallasi voisit edistää aistiesteettömyyttä?
8. Mihin aistiärsyksiin olette huomanneet, että lapset reagoivat herkemmin? Onko reagointi positiivista vai negatiivista esimerkiksi opetuksen näkökulmasta?
9. Mitä mieltä olet aistiesteettömyyden tärkeydestä?
10. Uudet tulevaisuuden tilat, tiedättekö, otetaanko aistiympäristöt huomioon siellä?